

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра економіки та підприємництва ім. І.М.Брюховецького

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь - «Магістр»

на тему: Економічна ефективність виробництва і реалізації зерна

Виконала:

студентка спеціальності

076 «Підприємництво торгівля та біржова діяльність»

Денисенко Яна

Керівник:

Єфанов Володимир Анатолійович

доцент кафедри обліку та аудиту

Рецензент:

посада, місце роботи

Суми – 2023

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	<u>Економіки і менеджменту</u>
Кафедра	<u>Публічного управління та адміністрування</u>
Освітній ступінь	<u>«Магістр»</u>
Спеціальність	<u>076 «Підприємництво торгівля та біржова діяльність»</u>

Затверджую:

Завідувач кафедри _____

« ____ » « ____ » 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ *Денисенко Яни*

1. Тема роботи: Економічна ефективність виробництва і реалізації зерна .

2. База практичного дослідження: ПСП «МИР» Конотопського району, Сумської області.

керівник роботи __Єфанов Володимир Анатолійович _____, від «__» _____ 2023р.

3. Строк подання студентом закінченої роботи «__» _____ 2023 року

4. Вихідні дані до роботи:

праці вітчизняних та зарубіжних дослідників у галузі управління підприємницької діяльності, систем аналізу та оцінки ефективності підприємницької діяльності, управління розвитком підприємств цієї сфери; статистичні дані Державної служби статистики України, міжнародних економічних організацій, дані фінансової та статистичної звітності бази дослідження; довідникова інформація з офіційних збірників та інтернет - видань; власні наукові публікації студентки за темою дослідження.

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

- проаналізувати теоретичні аспекти економічної ефективності виробництва зернових культур;
- провести детальний аналіз діяльності підприємства ПСП «МИР», зокрема оцінити його організаційно-економічну характеристику, динаміку виробництва та реалізації зерна;
- розробити конкретні стратегії для підвищення ефективності виробництва та реалізації зерна на даному підприємстві.

6. Дата видачі завдання: «__» _____ 20 ____ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів підготовки кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення та затвердження теми дослідження, складання плану – графіку виконання роботи	Вересень 2022 р.	виконано
2.	Підбір та аналіз літературних джерел, підготовка першого теоретичного розділу	Жовтень –грудень 2022 р.	виконано
3.	Збір аналітичної інформації, обробка результатів дослідження та підготовка другого розділу роботи	Січень –лютий 2023 р.	виконано
4.	Підготовка третього розділу кваліфікаційної роботи	Березень 2023 р.	виконано
5.	Підготовка висновків, пропозицій та узгодження з керівником	Квітень 2023 р.	виконано
6.	Підготовка кінцевого варіанту кваліфікаційної роботи	Травень 2023 р.	виконано
7.	Опрацювання зауважень керівника, перевірка на автентичність	Червень 2023 р.	виконано
8.	Рецензування кваліфікаційної роботи	Вересень 2023 р.	виконано
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедру, деканат	Жовтень - Листопад 2023 р.	виконано
10.	Підготовка доповіді, презентації до кваліфікаційної роботи та її попередній захист	23 листопада 2023 р.	виконано
11.	Захист кваліфікаційної роботи	3 грудня 2023 р.	виконано

Студент

Я. Денисенко

(підпис)

Керівник роботи

В.А. Єфанов

(підпис)

Перевірку на автентичність проведено
Дипломна робота допущена до захисту

Н.М. Баранік

М.О. Лишенко

(підпис)

АНОТАЦІЯ

Денисенко Я. Економічна ефективність виробництва і реалізації зерна
Кваліфікаційна робота на здобуття ОС «Магістр» за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», СНАУ, Суми. 2023 р. Рукопис.

Кваліфікаційна робота, присвячена темі "Економічна ефективність виробництва і реалізації зерна", представляє собою комплексне дослідження, що охоплює теоретичні аспекти та практичний аналіз економічної ефективності в сфері аграрного виробництва, зокрема на прикладі підприємства ПСП «Мир» у Сумській області, Конотопського району. У роботі розглядаються теоретичні основи економічної ефективності виробництва зерна. Автор детально аналізує ключові концепції та методології вимірювання ефективності в аграрному секторі, враховуючи специфіку виробництва зернових культур. Практична частина кваліфікаційної роботи присвячена конкретному підприємству ПСП «Мир». У ньому проводиться організаційно-економічний аналіз підприємства, визначається його структура та функціональні особливості. Також розглядається динаміка виробництва та реалізації зерна на даному підприємстві, а економічна ефективність оцінюється через різноманітні фінансові та виробничі показники.

Також автор надає конкретні рекомендації та заходи для покращення економічної ефективності виробництва та реалізації зерна на розглянутому підприємстві. Виділяється розробка стратегії оптимізації виробництва зернової продукції, удосконалення управління цим процесом та розробка стратегій для підвищення попиту на зернову продукцію через розуміння ринкових тенденцій.

Загальна суть роботи полягає в наданні глибокого розуміння економічних аспектів виробництва та реалізації зерна в аграрному секторі, а також у визначенні практичних заходів для оптимізації цих процесів на конкретному підприємстві.

Ключові слова: економічна ефективність, сільськогосподарське підприємство, оптимізація, стратегія.

SUMMARY

Denisenko Y. Economic efficiency of grain production and sale. Qualifying work for obtaining OS "Master" in specialty 076 "Entrepreneurship, trade and stock market activity", SNAU, Sumy. 2023. Manuscript.

The qualification work, dedicated to the topic "Economic efficiency of grain production and sale", is a comprehensive study covering theoretical aspects and practical analysis of economic efficiency in the field of agricultural production, in particular, on the example of the enterprise PSP "Mir" in the Sumy region, Konotop district. The paper examines the theoretical foundations of the economic efficiency of grain production. The author analyzes in detail the key concepts and methodologies of

efficiency measurement in the agricultural sector, taking into account the specifics of grain production. The practical part of the qualification work is devoted to the specific enterprise of PSP "Mir". It conducts an organizational and economic analysis of the enterprise, determines its structure and functional features. The dynamics of grain production and sale at this enterprise are also considered, and economic efficiency is evaluated through various financial and production indicators.

The author also provides specific recommendations and measures to improve the economic efficiency of grain production and sale at the enterprise in question. The development of a strategy for optimizing the production of grain products, improving the management of this process, and developing strategies to increase the demand for grain products through the understanding of market trends are highlighted.

The general essence of the work consists in providing a deep understanding of the economic aspects of grain production and sale in the agricultural sector, as well as in determining practical measures to optimize these processes at a specific enterprise.

Key words: economic efficiency, agricultural enterprise, optimization, strategy.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗЕРНА НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВА ПСП «МИР» СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ, КОНОТОПСЬКОГО РАЙОНУ

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства ПСП «МИР»

2.2. Динаміка виробництва та реалізації зерна на підприємстві

2.3 Аналіз економічної ефективності виробництва зерна на ПСП «МИР»

РОЗДІЛ 3. ЗАХОДИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПОКРАЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗЕРНА

3.1 Розробка стратегії оптимізації виробництва зернової продукції на підприємстві ПСП «МИР»

3.2 Удосконалення управління виробництвом зернової продукції на підприємстві

3.3. Розробка стратегій для підвищення попиту на зернову продукцію

ВИСНОВОК

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема забезпечення і підвищення ефективності зернового господарства є однією із ключових у національній аграрній економіці. Це пояснюється стратегічним значенням зерна як товару на внутрішньому ринку, а також його роллю як провідного експортного товару вітчизняних аграрних підприємств.

При цьому його частка в експортному потенціалі постійно зростає. Саме тому конкурентоспроможність зернової продукції значною мірою визначатиме конкурентоспроможність України на світовому аграрному ринку. Зерно і вироблені з нього продукти завжди були ліквідними, оскільки вони становлять основу продовольчої бази і безпеки держави. Збільшення валового виробництва зерна, підвищення екологічності та зниження його собівартості має відбуватися за рахунок впровадження інноваційних технологій. Тому проблеми ефективності виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах України постійно перебувають у полі зору економічної і технологічної науки.

Метою кваліфікаційної роботи є глибокий аналіз економічної ефективності виробництва та реалізації зерна на прикладі підприємства ПСП «Мир» у Сумській області, Конотопського району. Робота має на меті виявлення проблем та недоліків в економічній діяльності підприємства, а також розробку конкретних стратегій для підвищення ефективності його функціонування.

Для досягнення зазначеної мети в роботі було поставлено та вирішено такі **завдання:**

- проаналізувати теоретичні аспекти економічної ефективності виробництва зернових культур;
- провести детальний аналіз діяльності підприємства ПСП «МИР», зокрема оцінити його організаційно-економічну характеристику, динаміку виробництва та реалізації зерна;

- розробити конкретні стратегії для підвищення ефективності виробництва та реалізації зерна на даному підприємстві.

Предметом дослідження є економічна ефективність виробництва та реалізації зернових культур в аграрному секторі, зокрема на прикладі агропідприємства ПСП «МИР» у Сумській області, Конотопського району. У фокусі уваги знаходяться основні аспекти ефективності господарювання, які включають в себе виробничі показники, фінансові результати та загальний внутрішній механізм управління виробництвом зернових культур.

Об'єктом дослідження є аграрне підприємство ПСП «МИР», що діє в агрокліматичних умовах Сумської області та володіє значними площами для виробництва зерна. Агропідприємство взято в аналіз як ізольована система, що дозволяє докладно дослідити його структуру, економічні особливості та вплив факторів на ефективність виробництва та реалізації зернових культур.

Наукова новизна роботи полягає у глибокому і комплексному підході до аналізу економічної ефективності аграрного виробництва, а також у розробці конкретних стратегій для підвищення ефективності виробництва та реалізації зернових культур.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання рекомендацій та стратегій для оптимізації економічної діяльності аграрного підприємства, а також може служити вказівником для інших аграрних суб'єктів, які шукають способи покращення своєї діяльності.

Обсяг і структура роботи. Подана робота складається із вступу, трьох основних розділів, висновків, бібліографічного списку та додатків. У роботі міститься 4 малюнки, 21 таблиця, 22 наукових джерела та додатки. Загальний обсяг роботи 65 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА

Зернова галузь завжди посідала провідне місце у сільськогосподарському виробництві країни та забезпечувала її продовольчу безпеку, саме так вона вважається областю стратегічного значення.

Зерновиробництво – це не лише просто сировина для харчових промисловостей, але й для спиртової, пивоварної та медичної галузей.

Від ефекту зерновиробництва залежить стан та рівень розвитку тваринництва. Водночас у глибині економічного розвитку країни та її великого потенціалу зернова галузь відіграє певну неабияку роль одного з головних основ покращення ресурсного та розвитку експортних можливостей.

Виготовлення та реалізація зерна для с/г України має неабияке значення тому, що зернова сфера є провідною для більшості с/г компаній. Українським компаніям доречно цій сфері вартій уваги щодо її подальшого розвитку, що дає змогу збільшити виручку та прибутків сільських господарств. Сприятливий клімат, вигідне геополітичне та територіально/економічне положення, працьовитий, народ вивели Україну в розряд зернових держав світу.

Розроблення зерна в Україні є провідною організацією сільського господарства. В структурі прибутків від виробництва продукції агро зернових культур посідає базове місце, тобто вважаються бюджетноформуючою продукцією. Варто відзначити, що для зерновиробництва притаманні і певний зв'язок в розміщенні по території держави. Такі особливості притаманні різним запасом земельних та агро кліматичних ресурсів, природних умов, що відносять для різних її регіонів. Також розвиток зернового господарювання залежить від економічних та соціальних чинників. До них відносять: рівень споживання продуктів харчування та потреби відокремлених галузей національного господарства в агропродукції; розташування господарств переробної та харчової

Суть зональної спеціалізації зернового господарства вкладено краєвидні зони площ частин України .

Усвідомлюючи , що українські землі перебувають в трьох зонах:

- полісся 19% угідь
- лісостеп 34% власності
- степ 40%.

Агрокліматичні джерела також діють на показники зональної спеціалізації зернових культур.

До них відносять: суму дієвих температур ($> +10$);

- гідротермічний коефіцієнт або, коефіцієнт зволоження території;
- період безморозного періоду (тип зими).

Враховуючи особливості агро/кліматичних ресурсів, зернова галузь в масштабах країни формує продфонд, забезпечує тваринництво фуражним зерном та ін. кормами, спричиняє державні резерви зерна, а також значну частку експорту. Отже , воно визначає сільськогосподарську спеціалізацію держави.

На думку багатьох наших вчених зернове виробництво є головною сферою землеробства України і тому саме зернові культури за питомою вагою у структурі посівних площ займають левову частку. [8.]

На Поліссі зернові культури вирощують на площі 2,1 – 2,3 млн. га, що становить 50 – 55% посівних площ. Найбільше вирощують жито

-60% валових зборів по Україні та зернобобові.

В цілому по зоні виготовляється 6% товарного зерна, посідають 17% гречки та ячменю, 10% пшениць. В зоні Лісостепу зернові посідають біля 5 млн. га, або 40-50% всіх посівних площ. Озима пшениця, посідає більше 2 млн. га, також вирощується ячмінь, кукурудзу на зерно, зернобобові. В цілому по зоні виготовляється біля 64 % гречки, 40% пшениці, ячменю та проса, 35% кукурудзи, 27% жита.

Ділянки під зерновими у зоні степу укладає 6,5-7 млн. га, або 55% всіх площ землі .

Основними зерновими культурами тут являються : озима пшениця і кукурудза на зерно, а також ячмінь, просо, рис. Загалом по зоні тепу виробляють 50-48% насіння навіть : 60% кукурудзи, 53 % рису, 50% пшениці, 43% ячменю. Більше того ж зерно виготовляється в умовах цієї зони має підвищену ціну через якісні показники. У Карпатах зернових культур виготовляють в невеликому об'ємі. Має значення України у світовому виготовленні зерна прояснюється наступним. Кожного року населення світу божевільно збільшується вже здобуто 7-мільярдної відмітки, а до 2050 року воно буде досягати 9 млрд. Щоб нагодувати таку кількість населення, потрібно на 70% збільшити виробництва продуктів харчування. Має відношення до зернових культур: рису, кукурудзи та пшениці. Неможливо без них уявити собі сьогодні та майбутнє. Серед них пшениця, яка посідає близько 25% орних земель і є найпоширеною зерновою культурою в перерахунку на посівні площі. Країни її вирощування: Австралія, Чорноморський регіон, Китай, Європейський Союз, Індія та Північна Америка .

Поняття «ефективність» походить від терміна «ефект». однак «ефективність» можна трактувати як ефективність, результат.

Витрачені на шляху ресурси з точки зору отриманих результатів (ефекту). Під економічним ефектом варто зрозуміти форму прояву остаточних результатів с/г діяльності, як рівень досягнення мети сільськогосподарського господарювання . [6]

Зазвичай наслідки можуть бути досягнуті з різними величинами ресурсів, і навпаки, різні ефекти можуть бути здобуті від нормальних обсягів ресурсів.

Отже , поняття «ефект» має продуктивний характер, а ефективність — порівняльно-продуктивний. У економічній енциклопедії поняття «економічна ефективність» аналізується як складна, багатогранна та багатовимірна категорія ринкової економіки, встановлюється співвідношенням між витратами на ресурси та обсягом товарів і послуг, виготовлених із цих ресурсів. максимальний обсяг виробництва товарів і послуг із використанням мінімуму ресурсів; виготовлення товарів певної вартості з найменшими витратами ресурсів; отримання максимальної віддачі від обмежених ресурсів, доступних людині, відношення

величини результату до величини витрат тощо. На думку економічної науки більшість вітчизняних вчених схиляється до того, що ефективність визначається як підсумок певного виробничо-господарського процесу, ефективність певних заходів, яка вимірюється співвідношенням між отриманим результатом (ефектом) і витратами ресурсів, що спричинили цей результат. У загальному сенсі формалізований вираз ефективності сільськогосподарського підприємства можна зобразити як відношення ефекту до витрачених ресурсів, за допомогою яких цей ефект досягається, причому чим менші витрати ресурсів і тим більший результат отримані з цих ресурсів, тим ефективніший процес управління. Ефективність виявляється у здатності господарства досягати виробничої мети шляхом використання виробничих ресурсів, що виявляється в кінцевих результатах діяльності господарства в отриманні доходу. Залежно від того, з якими економічними ресурсами порівнюються економічні витрати, пов'язані з досягнутим результатом, виділяють такі поняття оцінки економічної ефективності:

- витратна концепція, коли досягнутий економічний результат отриманий ефект порівнюється з поточними витратами виробництва. Суть цієї концепції оцінки ефективності полягає в порівнянні величини наслідків з поточними економічними витратами, із спожитою частиною ресурсів;

- ресурсна концепція, коли досягнуто економічний ефект порівнюється з вартістю виробничих ресурсів основних і оборотних коштів.

Прибічники ресурсного підходу вважають за доцільне загальний показник ефективності визначати ставленням кінцевої продукції до виробничого потенціалу, а сукупність ресурсів зводять до показника виробничого потенціалу або до капіталу;

- витратно-ресурсної концепції, коли економічний ефект порівнюється з вартістю поточних витрат виробництва та вартістю виробничих ресурсів. Відповідно до витратно-ресурсної концепції визначення загального показника ефективності його знаменник подається у вигляді сукупних витрат.

Відповідно до цієї ідеологічної думки, щодо ефективності до поточних витрат додається вартість основних засобів, скоригована на коефіцієнт ефективності капітальних вкладень. Оперативно коректно побудувати систему вимірювання ефекту виробництва зерна таким чином, щоб вона повною мірою розкривала дві взаємопов'язані та доповнюючі виробничі галузі сільськогосподарських підприємств, а саме раціональне використання землі через індикативні дані загального ефекту.

Для основної оцінки діяльності підприємства використовується система загальних показників економічної ефективності, яку можна у наступній послідовності:

- Виробництво валової продукції в розрахунку: - на гектар сільськогосподарських угідь; - на одного середньорічного працівника; - за одну витрачену людину-годину; – на 100 грн. витрат за виробництво; – на 100 грн. основних виробничих фондів та оборотних коштів.

- величина валового та чистого доходу та прибутку в розрахунку: - на гектар сільськогосподарських угідь; - на одного середньорічного працівника; - на одну витрачену людину-годину; – на 100 грн. виробничих витрат; – на 100 грн. основних виробничих фондів та оборотних коштів.

- рівень рентабельності та норма прибутку. Рентабельність характеризує економічну ефективність виробництва, яке підприємство з допомогою виручки від продукції (робіт, послуг) повністю відшкодовує видатки її виробництво і отримує прибуток.

Для визначення економічної ефективності основних та оборотних фондів потрібен такий показник, як норма прибутку. Норма прибутку – це відношення прибутку до середньорічної вартості основних та оборотних фондів.

$$Нп = \frac{\text{прибуток}}{\text{Вартість основних фондів}} \cdot 100$$

З економічної погляду норма прибутку показує, скільки грошових одиниць прибутку приносити одну грошову одиницю виробничих фондів. Зростання цього, як і показника рівня рентабельності, підвищує підвищення ефективності

виробництва. У результаті економічного аналізу створити собівартість всього зерна і собівартості 1ц зерна. Собівартість зерна включає постійні та змінні витрати на виробництво продукції. Об'єкти визначення собівартості продукції рослинництва – це зерно, стебла кукурудзи, солома, картопля, цукрові буряки і бадилля. У рослинництві, крім видів продукції, що складається від кожного сільського господарства, об'єктами визначення собівартості є:

- с/г роботи, які вимагають у поточному році для врожаю в наступному та відраховуються до незавершеного виробництва;
- роботи з поліпшення земель, що розглядаються за рахунок власних оборотних засобів підприємства. На сьогоднішній день найпопулярнішим залишається дослідження впливу факторів на економічну ефективність сільськогосподарських підприємств. Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва забезпечує збереження певної кількості продукції з одного гектара земельної площі від однієї голови худоби за найменших витрат праці та коштів на виробництво продукції. Ефект виробництва зерна впливає і багато різних чинників. Чинники ефективності виробництва зерна становлять всю сукупність російських насаги в реалізації причин, що впливають різноманітність показників. [12]

Насущним є такий їх поділ на групи:

- зміни технології та технічного рівня виробництва зерна;
- мотивація, управління, організація виробництва та праці;
- обсяги та структура виробництва;
- Інші фактори.

Умови, що впливають на рівень ефективності сільськогосподарських підприємств, можна умовно розділити на дві групи: фактори зовнішньої та внутрішньої середовища.

Условия зовнішньої среды – це діяльність держави, ринку і фінансово-кредитних інститутів, спрямована на створення умов для сільськогосподарського виробництва за допомогою макроекономічних ринків.

Умовами внутрішньої середовища є можливість сільськогосподарських підприємств впливати на ефективність виробництва шляхом вдосконалення та використання особових трудових, фінансових, матеріальних та інших ресурсів, завдяки впровадженню інтенсивних технологій тощо. д. Основное направление дальнейшего развития зернового хозяйства. Комплекс – інтенсифікація зерна. Вона заснована на внесенні оптимальної кількості мінеральних і органічних добрив, збільшенні посівів високоурожайних сортів і гібридів, впровадженні комплексної механізації, інтенсивних і промислових технологій, застосуванні прогресивних форм організації та оплати праці. . , враховуючи результат, який ми вибираємо в кінці. Одним із шляхів підвищення економічної ефективності виробництва зерна є комплексна оцінка ефективності сівозміни. Тому наряду з економічними та агротехнічними оцінками проводиться енергетична оцінка, яка допоможе визначити резерви, слід підвищення ефективності з урахуванням енергозбереження. Інтенсифікація виробництва зерна неможлива без комплексної механізації. Це основа впровадження інтенсивних технологій вирощування зернової культури та підвищення продуктивності праці в зерновому виробництві. Забезпечення управління надійною системою машини дозволяє знизити всі види робіт якісно і в оптимальні терміни, що дозволяє підвищити врожайність зернових культур і значно потері зерна. Важливим напрямком підвищення економічної ефективності виробництва зерна є поліпшення якості зерна, особливо за рахунок сильних і твердих сортів пшениці з високим вмістом білка (15-17%) і клейковини (28-36%). Категорія «якість продукції» відображає загальну властивість, що характеризує здатність даного товару, задовольнити потреби споживача.

Велике значення має якість зернових культур, оскільки закупівельні ціни на зерно встановлюються з урахуванням його якості. Збільшення виробництва та підвищення якості зерна сприяє підвищенню рентабельності зернового господарства, а також зміцненню економіки сільськогосподарських підприємств.

Також економічний стан сучасного сільського господарства та, зокрема, наявність необхідних мінеральних добрив та засобів захисту рослин призвели до

зниження родючості ґрунтувань та зниження основних показників ефективного ведення рослинництва, врожайності та якості продукції. Одним із шляхів підвищення економічної ефективності виробництва зерна є впровадження прогресивних форм організації та оплати праці. Підвищення рівня оплати праці стимулює особисту матеріальну зацікавленість у зростанні продуктивності праці та є реальною умовою підвищення виробництва продукції. Виробництво високоякісної зернової продукції потребує застосування відповідних технологій виробництва, що неможливе без відповідної матеріально-технічної бази. Розгляд використання основних фондів характеризує забезпечення насінневих підприємств відповідними матеріально-технічними ресурсами та дає можливість оцінити ефективність їх використання.

Для оцінки забезпеченості насінневих підприємств основними фондами розраховуються показники фондозабезпеченості та фондоозброєності.

Якщо показники фондовідності та фондоозброєності оцінюють вартість основних фондів у розрахунку на одиницю площі та одного середньорічного працівника, то для оцінки ефективності їх використання доцільно використовувати показники фондовіддачі та фондомісткості. Зворотним показником до фондовіддачі є показник фондомісткості, що характеризує вартість основних фондів, що припадає на 1 тону насіння, що виробляється. Фондомісткість — це зворотний показник до фондовіддачі, який показує скільки основних виробничих фондів посідає одиницю виробленої продукції.

Комплексно відобразити показники фондовіддачі та фондомісткості. Зворотним показником фондовіддачі є показник фондомісткості, який характеризує вартість основних фондів на 1 т вироблених засобів. Фондомісткість — величина, обернена фондовіддачі, яка показує кількість основних виробничих фондів на одиницю продукції. Продуктивність праці — це здатність працівників за одиницю років виробити певну кількість продукції або виконати певний обсяг роботи. Цей показник характеризує ефективність діяльності людини протягом певного періоду року. Продуктивність праці розраховується як відношення обсягу продукції до витрат праці, виміряного в людино-годинах, людино-днях або

середньорічних працівників. Зворотним показником продуктивності праці є трудомісткість продукції. Він показує кількість виробленої продукції за певний період років або показує кількість живої праці, витраченої на виробництво одиниці продукції. Матеріальна віддача - показує кількість виробленої продукції з одиниці витрачених матеріальних ресурсів (сировини, матеріалів, палива та ін.). Розраховується як відношення собівартості виготовленої продукції (V_p) до витрачених матеріальних ресурсів. Фондомісткість повторюється як відношення обсягу капітальних вкладень до результуючого приросту обсягу випуску продукції:

Отримані показники порівнюються в середньому за 3/5 років і використовуються для проведення економічного аналізу ефективності використання землі, трудових ресурсів, основних і оборотних коштів, сукупності витрат на виробництво.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗЕРНА НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВА ПСП «МИР» СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ, КОНОТОПСЬКОГО РАЙОНУ

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства ПСП «МИР»

Приватне сільськогосподарське підприємство "МИР", розташоване в селі Великий Самбір, Конотопського району, Сумської області, Україна, та є важливим складовим аграрного сектору цього регіону. Засноване 21 листопада 2000 року, це підприємство має значний досвід у сільському господарстві.

Організація функціонує під керівництвом Геннадія Васильовича Берднікова, який відповідає за загальне управління підприємством. Існують позитивні підстави вважати, що його досвід та знання грають важливу роль у розвитку підприємства.

Основною сферою діяльності підприємства є вирощування рослинної продукції. Воно спеціалізується на культурах, таких як зернові (пшениця, ячмінь), бобові культури та олійні культури (соняшник).

Ураховуючи довгий період функціонування і досвід в галузі сільського господарства, ПСП "МИР" має значуще значення в забезпеченні продукцією населення і розвитку сільських територій в Конотопському районі Сумської області.

ПСП "МИР" розташоване в Конотопському районі, який має специфічні кліматичні умови. Конотопський район розташований в Сумській області України і характеризується наступними кліматичними особливостями:

1. Зима: Зими в районі є холодними з досить великими кількостями снігу. Температури можуть опускатися нижче нуля, і середні снігові покриви створюють сприятливі умови для збереження ґрунтової вологи і розпускання снігу весною, що є важливим для зрошування сільськогосподарських культур.

2. Літо: Літо в Конотопському районі може бути теплими та спекотними. Високі температури і достатньо опадів сприяють росту рослин, але також можуть призвести до появи посухи, що потребує систем зрошення для забезпечення врожаїв.

3. Весна і осінь: Весна і осінь зазвичай вологі і прохолодні. Весною, розпускаються снігові покриви, і починається період активного вирощування рослин. Осінь використовується для збору врожаю та підготовки полів до наступного посіву.

4. Опади: Сумська область в цілому має достатню кількість опадів, але розподіл опадів протягом року може бути нерівномірним. Це може впливати на вирощування різних сільськогосподарських культур і вимагати використання ірригації.

Загалом, кліматичні умови Конотопського району створюють сприятливі умови для сільськогосподарської діяльності, але вимагають певної уваги до управління вологою та врожаєм через сезонні зміни температур і опадів.

Розглянемо напрямки спеціалізації підприємства, виходячи зі структури товарної продукції, що виробляється ним, дані по якій наведені в табл.2.1.

Аналізуючи дані таблиці 2.1, можна визначити основні характеристики структури товарної продукції на приватному сільськогосподарському підприємстві "МИР" за останні три роки.

У структурі товарної продукції цього підприємства найбільшу питому вагу має продукція рослинництва, що становить більше половини загального обсягу продукції. Особливо виділяється вирощування зернових та зернобобових культур, яке складає приблизно 44,05%. Це свідчить про те, що підприємство спеціалізується на вирощуванні цих видів рослин. Також, важливим напрямком є вирощування соняшнику, який становить близько 31,36% загального обсягу.

Слід відзначити, що частка реалізації кукурудзи на зерно в рослинництві становить невелику частку у загальній структурі, а саме 8,39%.

Зазначена таблиця також показує динаміку виручки від реалізації різних видів продукції. Зменшення виручки від зернових та сої може бути пояснене зниженням ціни на реалізацію. У той же час, зростання виручки від соняшника, ріпаку та кользи свідчить про успішність цих культур на підприємстві.

Таблиця 2.1 - Обсяг і структура товарної продукції

Назва галузі та видів продукції	2020 р.		2021 р.		2022 р.		В середньому за 2020-2022 роки	
	Дохід (виручка від реалізації) тис. грн.	питома вага, %	Дохід (виручка від реалізації) тис. грн.	питома вага, %	Дохід (виручка від реалізації) тис. грн.	питома вага, %	Дохід (виручка від реалізації) тис. грн.	питома вага, %
Зернові і зернобобові	12400,70	59,86	14297,57	54,41	4846,59	19,69	10514,95	44,05
пшениця	3301,04	15,94	2871,17	10,93	2782,36	11,31	2984,85	12,51
кукурудза на зерно	6870,20	33,17	8630,44	32,84	2064,23	8,39	5854,96	24,53
ячмінь	2210,81	10,67	2795,96	10,64	0,00	0,00	1668,92	6,99
Соняшник	2954,46	14,26	7573,86	28,82	11925,19	48,46	7484,50	31,36
Соя	5378,11	25,96	4408,10	16,77	4230,14	17,19	4672,11	19,57
Ріпак та кольза	0,00	0,00	0,00	0,00	3607,31	14,66	1202,44	5,04
Всього по підприємству та послуги	20714,61	100,00	26279,52	100,00	24609,22	100,00	23867,78	100,00

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Аналізуючи структуру продукції, та враховуючи те, що питома вага основного виду продукції в загальній структурі рослинництва складає 44,05%, можна визначити, що підприємство має середній рівень спеціалізації на вирощуванні зернових та зернобобових культур та соняшнику.

Необхідно відмітити, що протягом аналізованого періоду основні та допоміжні галузі розміщені не раціонально, оскільки підприємство не займається виробництвом продукції тваринництва, відповідно до цього побічна продукція рослинництва не використовується в якості кормової бази для галузі

тваринництва, а продукція від переробки тваринництва – в якості органічних добрив для галузі рослинництва.

Проте, варто відзначити, що оптимізація розміщення основних та допоміжних галузей може зробити структуру більш раціональною, а також використання побічної продукції рослинництва для годівлі тваринництва та обернене використання продукції тваринництва як органічних добрив для рослинництва може покращити внутрішні процеси на підприємстві.

Загалом, структура товарної продукції підприємства "МИР" відповідає умовам регіону та природним факторам, і може вважатися обґрунтованою для даного аграрного підприємства.

Земельні ресурси володіють великою важливістю для будь-якої країни чи регіону. Вони не лише служать основою для розміщення населення і розвитку господарської інфраструктури, але й є найважливішим засобом виробництва для сільського та лісового господарства. Основним видом використання земель є сільське господарство, яке має великий вплив на трансформацію природних ландшафтів та формування їх культурного обліку.

Важливо враховувати, що характер використання сільськогосподарських земель, структура земельних угідь і інтенсивність сільського виробництва значною мірою залежать від родючості землі.

З погляду земельно-ресурсного потенціалу, варто розуміти ступінь природної продуктивності ґрунтів, яка визначається якістю земельних ділянок і вимагає певних затрат для виробництва продуктів харчування та сільськогосподарської сировини.

Отже розглянемо склад та структуру земельних угідь підприємства в наступній таблиці 2.2.

Протягом 2020-2022 р.р. в загальній площі угідь спостерігаються зміни щодо збільшення площі сільськогосподарських угідь, зокрема, ріллі на 16,18 га. Потрібно відмітити, що земельні ресурси в господарстві використовуються інтенсивно, вони є засобом виробництва продукції. Про це свідчить питома вага ріллі 100% в загальній структурі землекористування.

Таблиця 2.2 - Склад і структура земельних угідь

№ п/п	Категорії працівників	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+,-) звітнього року від базисного	
		га	%	га	%	га	%	натур. Один.	%
1.	Сільськогосподарські угіддя – всього з них:	764,17	100,00	780,36	100,00	780,35	100,00	16,18	102,12
	- рілля	764,17	100,00	780,36	100,00	780,35	100,00	16,18	102,12
2.	Загальна земельна площа	764,17	100,00	780,36	100,00	780,35	100,00	16,18	102,12

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Беручи до уваги, що виробничий процес неможливий без застосування основних засобів, давайте оцінимо рівень забезпеченості підприємства цими ресурсами та ефективність їх використання за допомогою аналізу, представленого в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3. - Забезпеченість підприємства основними виробничими фондами та ефективність їх використання

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до базисного
1.Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.	7447,50	7448,50	7449,50	100,03
2. Фондозабезпеченість на 1 га, тис. грн.	974,59	954,50	954,64	97,95
3..Фондоозброєність, тис. грн.	323,80	266,02	256,88	79,33
4. Фондовіддача	0,49	0,43	0,32	65,88
5.Фондоємність	2,06	2,30	3,13	151,79
6. Вироблено валової продукції в співставних цінах на 1-го середньорічного працівника, тис. грн.	157,20	115,44	82,16	52,26

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Розрахунки показали, що фондозабезпеченість на підприємстві в 2022 році в порівнянні з 2020 роком збільшилась на 0,03%. Тобто, наявність фондів для

здійснення господарської діяльності трохи покращилась. Проте, в той же час, фондоозброєність показала зменшення на 20,67% у порівнянні з 2020 роком. Це може бути пояснено рядом факторів.

По-перше, збільшення площі сільськогосподарських угідь стало однією з причин покращення фондозабезпеченості. Однак, зменшення фондоозброєності вказує на те, що інтенсивність використання цих фондів не була належним чином оптимізована.

По-друге, говорячи про показник фондовіддачі та його динаміку протягом аналізованого періоду зазначимо, що його значення скоротилося на 34,12 %. Дана тенденція свідчить про зниження ефективності використання ресурсів, або неефективне управління виробничим процесом. Фондоємність зросла на 51,79% у 2022 році порівняно з базовим 2020 роком. Це свідчить про збільшення обсягів виробництва відносно основних виробничих ресурсів. Вироблено валової продукції в співставних цінах на 1-го середньорічного працівника показує спад на 52,26% у 2022 році порівняно з базовим 2020 роком. Це зв'язане зі зменшенням ефективності виробництва на одного працівника або з іншими факторами, що впливають на продуктивність праці.

Отже, можна зробити висновок, що підприємство має високу фондозабезпеченість, але неефективно використовує свої фонди, що може впливати на зниження фондовіддачі та загальної ефективності виробництва. Загалом, аналіз показує різноманітні тенденції у використанні та ефективності основних виробничих ресурсів підприємства. Це вказує на необхідність удосконалення стратегій управління ресурсами та виробництвом для підвищення ефективності та досягнення стійкого зростання.

На досліджуваному підприємстві, окрім земельних ресурсів, велике значення для виробництва мають також основні виробничі засоби. Важливо оцінити, наскільки ефективно використовуються трудові ресурси, що представлені у таблиці 2.4. на даному підприємстві.

Аналіз таблиці 2.4 вказує на деякі важливі тенденції у сфері заробітної плати та її вплив на чистий дохід підприємства. Згідно з отриманими даними,

можна спостерігати зменшення середньомісячної заробітної плати на суму 1844,38 грн. Ця зміна вказує на те, що працівники отримують менше доходу за один місяць, що може відобразитися на їхній фінансовій стабільності і споживчому попиті.

Зменшення середньомісячної заробітної плати також призвело до зменшення питомої ваги заробітної плати в загальній структурі чистого доходу підприємства. Це може свідчити про зміни у структурі доходів та можливі проблеми у забезпеченні адекватного рівня оплати праці працівників.

Окрім цього, слід відзначити тенденцію зниження показників в розрахунку на 1 грн заробітної плати прибутку на 0,18 грн. Ця динаміка відбулася за рахунок зменшення прибутку відповідно. Такий зв'язок між заробітною платою і прибутком може свідчити про нестабільність фінансового стану підприємства та його здатність забезпечити відповідну оплату праці при зниженні прибутковості.

Таблиця 2.4 - Динаміка середньооблікової чисельності працівників та ефективність використання робочої сили

№ п/п	Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) звітнього року від базисного
1.	Валова продукція – всього, тис. грн.	3615,57	3232,28	2382,62	-1232,95
2.	Чистий дохід (виручка) від реалізації – всього, тис. грн.	20714,61	26279,52	24609,22	3894,61
3.	Середньорічна чисельність працівників - всього, чол.	23,00	28,00	29,00	6,00
4.	Вироблено валової продукції в розрахунку на одного середньорічного робітника всього, тис.грн.	157,20	115,44	82,16	-75,04
9.	Вироблено товарної продукції в розрахунку на одного середньорічного робітника всього, тис. грн.	900,64	938,55	848,59	-52,04
12.	Середньомісячна заробітна плата 1 працівника, грн.	7122,83	7844,94	5278,45	-1844,38
13.	Питома вага заробітної плати в чистому доході, %	34,39	29,85	21,45	-12,94
14.	Отримано в розрахунку на 1 грн. заробітної плати, грн.: - товарної продукції	2,91	3,35	4,66	1,75
	- прибутку	0,47	0,98	0,30	-0,18

Джерело: Побудовано автором на основі форм бухгалтерської звітності. ПСП МИР

Отже, аналіз таблиці 2.4 вказує на важливі економічні та фінансові зміни, які можуть вплинути на фінансову стабільність та ефективність функціонування підприємства.

Як відомо, усі компанії намагаються підвищити обсяг виробництва продукції, зменшуючи при цьому витрати на виробництво одиниці продукції. Отже, давайте розглянемо ефективність функціонування даного підприємства, враховуючи дані з таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 - Основні економічні показники діяльності господарства

№ п/п	Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) звітнього року від базисного	
					натуральних одиниць	%
1.	Валова продукція в порівняних цінах, тис. грн.	3615,57	3232,28	2382,62	-1232,95	65,90
2.	Товарна продукція, тис. грн.	20714,61	26279,52	24609,22	3894,61	118,80
3.	Операційні витрати, тис. грн.	1109,90	1551,70	1308,80	198,90	117,92
4.	Валовий прибуток, тис. грн.	4896,30	8579,80	-736,90	-5633,20	-15,05
5.	Операційний фінансовий результат, тис. грн.	3364,10	7653,30	1568,00	-1796,10	46,61
6.	Чистий прибуток, тис. грн.	3364,10	7657,30	1568,00	-1796,10	46,61
7.	Отримано в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.:	473,14	414,20	305,33	-167,81	64,53
	- валової продукції					
	- товарної продукції	2710,73	3367,61	3153,61	442,88	116,34
	- операційних витрат	145,24	198,84	167,72	22,48	115,48
	- основних виробничих фондів	974,59	954,50	954,64	-19,95	97,95
	- валового прибутку	640,73	1099,47	-94,43	-735,17	-14,74
	- операційного прибутку	440,23	980,74	200,94	-239,29	45,64
8.	Отримано в розрахунку на 1 середньорічного працівника, тис. грн.:	157,20	115,44	82,16	-75,04	52,26
	- валової продукції					
	- товарної продукції	900,64	938,55	848,59	-52,04	94,22
	- валового прибутку	212,88	306,42	-25,41	-238,29	-11,94
9.	Отримано в розрахунку на 100 грн. основних виробничих фондів, тис. грн.:	48,55	43,40	31,98	-16,56	65,88
	- чистого прибутку	146,27	273,48	54,07	-92,20	36,97

	- валової продукції					
	- товарної продукції	278,14	352,82	330,35	52,21	118,77
	- валового прибутку	65,74	115,19	-9,89	-75,64	-15,05
	- чистого прибутку	45,17	102,80	21,05	-24,12	46,60
10.	Рівень рентабельності підприємства, %	17,14	37,54	5,51	-11,62	*

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Розрахунки вказують на зміни у виробництві валової продукції та товарній продукції на досліджуваному підприємстві у 2022 році порівняно з базисним 2020 роком. Валова продукція в постійних цінах зменшилася на 1232,95 тис. грн. Також спостерігається зниження на 100 га сільськогосподарських угідь на 167,81 тис. грн, на 1 середньорічного працівника на 75,04 тис. грн, і на 100 грн основних виробничих фондів виробництво валової продукції зменшилось на 16,56 тис. грн. Ці показники свідчать про зниження ефективності використання земельних та трудових ресурсів на підприємстві.

Аналіз товарної продукції показує, що виробництво підвищилося на 16,34% на 100 га сільськогосподарських угідь та на 18,77% на 100 грн основних виробничих фондів, але знизилось на 5,78% у розрахунку на 1 середньорічного робітника. Це вказує на ефективне використання земельних ресурсів та підвищену продуктивність праці на підприємстві.

Проте, варто зазначити, що сума отриманого прибутку у розрахунку на площу та на одного працівника зменшилась. Це призвело до зниження рентабельності підприємства у 2022 році порівняно з 2020 роком на 11,62%.

Ураховуючи отримані результати, можна висловити припущення, що досліджуване підприємство залишається менш прибутковим, але останнім часом спостерігається певний позитивний розвиток і підвищення ефективності. Важливим фактором зниження прибутковості є повномасштабне вторгнення РФ на територію України.

Організаційна структура управління підприємством є основою системи управління, що визначає композицію, підпорядкованість та взаємодію всіх її компонентів. Вона також встановлює необхідну кількість управлінського персоналу, розподіл їх за підрозділами, регламентує адміністративні,

функціональні і інформаційні відносини між працівниками апарату управління та підрозділами, а також визначає права, обов'язки і відповідальність менеджерів тощо.

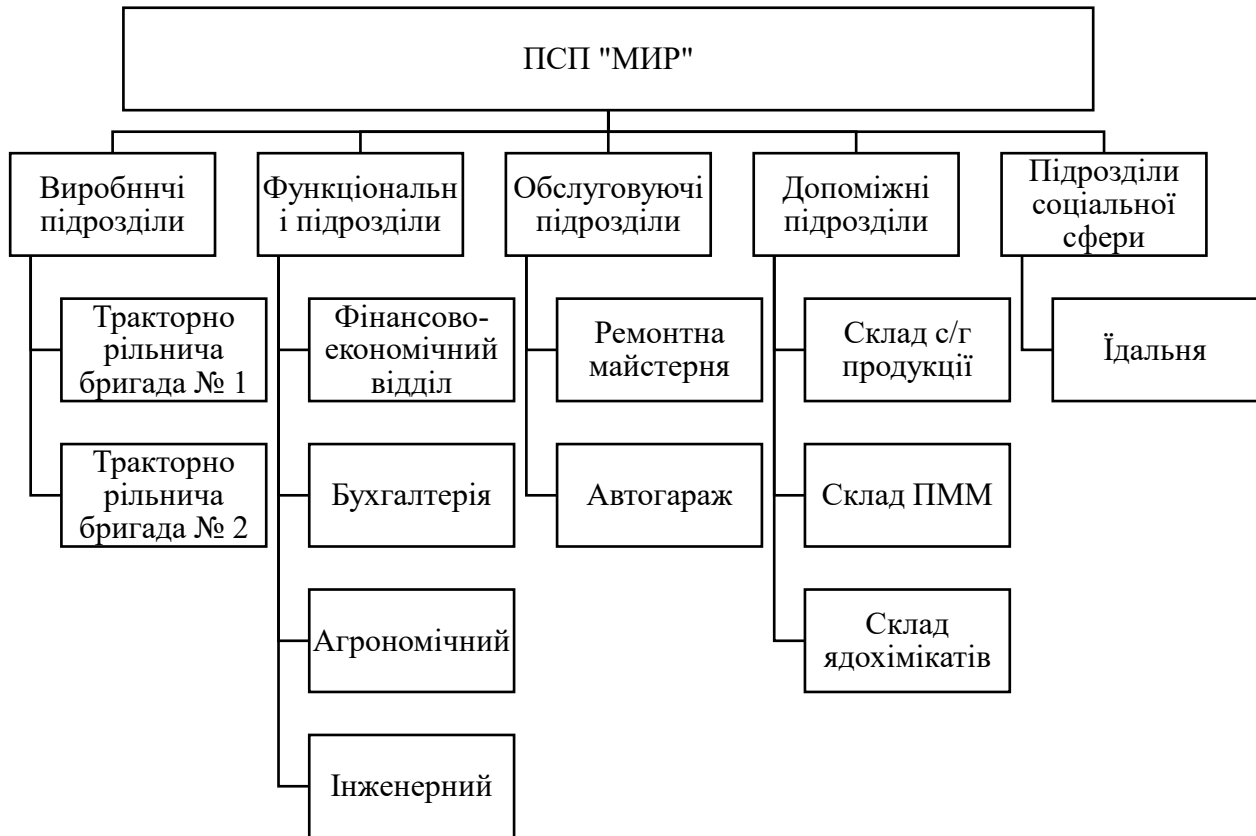

Рисунок 2.1 - Організаційна структура управління ПСП «Мир»

Джерело: сформовано автором

У зображеній організаційній структурі використовується функціональне управління та лінійна ієрархія для управління всіма аспектами діяльності підприємства. Головним органом управління є Директор, який є вищим органом прийняття рішень. Директор відповідає за керівництво поточною діяльністю компанії і розробку політики для підвищення її прибутковості та конкурентоспроможності.

Інші посадові особи призначаються на посаду директором підприємства за згодою засновників, і їхні повноваження визначаються угодами.

Директор також несе відповідальність за річний фінансовий звіт та бухгалтерський баланс компанії. Вирішення певних завдань, таких як затвердження річного бюджету та штатного розпису, відбувається тільки за згодою засновників.

Отже, дана організаційна структура визначає ієрархію управління та повноваження кожного органу і відображає спосіб прийняття рішень на підприємстві.

2.2 Динаміка виробництва та реалізації зерна на підприємстві

Сільське господарство завжди відігравало важливу роль в економічному розвитку країн та регіонів, забезпечуючи населення продовольством і сировиною для інших галузей промисловості. Зокрема, вирощування зернових культур має велике значення в аграрному секторі і є основною складовою сільськогосподарського виробництва. Зернові культури стали важливим елементом світового ринку сільськогосподарської продукції і мають вирішальне значення для забезпечення продовольством та виробництва кормів для тварин.

Динаміка виробництва та реалізації зерна на підприємстві є об'єктом цього дослідження, яке спрямоване на вивчення змін у виробництві та збуті зернових культур на приватному сільськогосподарському підприємстві "МИР" у Конотопському районі Сумської області, Україна. Дослідження має на меті проаналізувати зміни у виробництві зерна на підприємстві протягом певного періоду, виявити фактори, що впливають на цю динаміку, та зрозуміти, як ці зміни впливають на економічний стан підприємства.

У цьому контексті, дослідження виробництва та реалізації зернових культур на підприємстві "Мир" набуває особливого інтересу, оскільки воно дозволяє вивчити важливі аспекти економічної діяльності в аграрному секторі та визначити практичні висновки для оптимізації виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції. Дослідження також розглядає питання

ефективного використання ресурсів, фінансової стабільності та факторів, що впливають на доходність підприємства.

Тож давайте розглянемо склад і структуру посівних площ зернових культур на сільськогосподарському підприємстві «Мир» за 2020-2022 роки. Розкриття цього питання допоможе нам краще зрозуміти, як змінювалася організація виробництва та спеціалізація підприємства в рослинництві протягом останніх трьох років.

Таблиця 2.6 - Склад і структура посівних площ зернових культур

Показники	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відхилення 2022 року до 2020 року	
	га	%	Га	%	га	%	±	%
Зернові та зернобобові	414,13	100,00	438,25	100,00	180,71	100,00	-233,42	43,64
з них								
пшениця	122,00	29,46	148,00	33,77	145,00	80,24	23,00	118,85
ячмінь	100,00	24,15	122,00	27,84	0,00	0,00	-100,00	0,00
Кукурудза на зерно	192,13	46,39	168,25	38,39	35,71	19,76	-156,42	18,59

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності ПСП МИР

При аналізі структури посівних площ зернових культур на приватному сільськогосподарському підприємстві "Мир" за 2020-2022 роки можна відзначити, що відхилення в площі під посівом культур становить 233,42 гектари. Це означає, що посівна площа у 2022 році зменшилася на 56,36% у порівнянні з 2020 роком (див. Таблиця 2.6). Варто відзначити, що спостерігається збільшення площі під вирощуванням пшениці на 23 гектари та зменшення кукурудзи на зерно на 156,42 гектари. Однак, щодо ячменю, на підприємстві в 2022 році цю культуру не вирощували.

Такий стан речей був обумовлений не лише несприятливими природними умовами, але й відсутністю якісного посівного матеріалу, який міг би забезпечити високий урожай і стійкість культури до негативних зовнішніх факторів. Значущим фактором такого зменшення посівних площ стала також повномасштабна агресія РФ на територію України.

Оскільки частка зернових культур у структурі посівних площ підприємства в 2022 році складає 25,44%, що є на 35,21% менше порівняно з 2020 роком, можна припустити, що такі зміни також вплинуть на інші показники, пов'язані з обсягом вирощеної продукції, такі як урожайність, валовий збір зерна, прибуток та інші.

Урожайність відіграє важливу роль у визначенні валового збору сільськогосподарської продукції і має велике значення для сільськогосподарських виробників. Збільшення урожайності є актуальним завданням, оскільки це може призвести до зростання обсягу збору продукції та зниження витрат на її виробництво.

Фактори, що впливають на урожайність, можна поділити на ті, які можна контролювати сільськогосподарськими виробниками, і ті, які залежать від природних і кліматичних умов.

До "штучних" факторів відносяться застосування добрив, хімічних засобів захисту рослин, вибір сортів і сучасних технологій.

Важливо враховувати, що показники ефективності сільськогосподарського виробництва залежать від рівня урожайності і організації виробництва. Давайте розглянемо конкретні дані про урожайність зернових культур, представлені в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 - Динаміка урожайності зернових культур

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 року до 2020 року	
	ц/га	ц/га	ц/га	±	%
Зернові та зернобобові	72,64	61,45	65,74	-6,91	90,49
з них					
пшениця	62,20	55,36	69,14	6,94	111,15
ячмінь	48,81	43,39	0,00	0,00	0,00
Кукурудза на зерно	91,68	79,91	51,91	-39,77	56,62

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності та власних розрахунків

Аналіз даних показує, що загальна урожайність зернових і зернобобових культур в 2022 році порівняно з 2020 роком зменшилась на 6,91 центнерів на

гектар (ц/га). Однак важливо врахувати, що це зменшення не може бути вважати значущим, оскільки відбулися значні зміни у площі вирощування цих культур.

Зокрема, варто зазначити, що урожайність кукурудзи на зерно в 2022 році зменшилась на 39,77 ц/га. Протилежна динаміка спостерігається у випадку пшениці, де відзначається підвищення урожайності на 6,94 ц/га.

Аналіз динаміки збору зернових культур свідчить про загальне погіршення ситуації, що відбулося під впливом різноманітних факторів (див. Таблицю 2.8). У 2022 році загальний збір зернових та зернобобових культур склав 18204,56 центнера, що є менше, ніж у 2020 році. Суттєве зменшення спостерігається у врожаї кукурудзи на зерно і ячменю. Це можна пояснити значним скороченням площ під цими культурами та погодними умовами, які також вплинули на обсяг валового збору.

Таблиця 2.8 - Динаміка валового збору зернових культур

Показники	2020 рік		2021 рік		2022 рік		Відхилення 2022 року до 2020 року	
	ц	%	Ц	%	ц	%	±	%
Зернові та зернобобові	30083,66	100,00	26931,80	100,00	11879,10	100,00	-18204,56	39,49
з них								
пшениця	7588,92	25,23	8193,80	30,42	10025,50	84,40	2436,58	132,11
ячмінь	4880,60	16,22	5293,30	19,65	0,00	0,00	-4880,60	0,00
Кукурудза на зерно	17614,14	58,55	13444,70	49,92	1853,60	15,60	-15760,54	10,52

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності та власних розрахунків

Потреба в зерні надалі зростає і визначається як наростанням населення, так і розвитком галузі тваринництва. З цього погляду, рівень валового збору зернових культур визначається як ключовий показник економічного розвитку господарств, які відповідають за рішення багатьох завдань у сільському господарстві. На жаль, не завжди вдається досягти запланованих обсягів валового збору, оскільки з різних причин ці обсяги зменшуються та не досягають встановлених виробничих цілей.

Факторний аналіз зміни обсягів валового збору зернових культур представлено в таблиці 2.9. Цей аналіз дозволяє розглянути фактори, що впливають на виробництво зернових культур та визначають його зміну з часом.

Таблиця 2.9 - Факторний аналіз зміни обсягів валового збору зернових культур

Посівна площа, га			Урожайність, ц/га			Валовий збір, ц			Відхилення 2022р. від 2020 р. (+;-)		
2020р.	2022р.	Відх. %	2020р.	2022р.	Відх. %	2020р.	Умовно	2022р.	Всього	В т.ч. за рахунок зміни	
										Площі	Урожайності
414,13	180,71	43,64	72,64	65,74	90,49	30083,66	13127,32	11879,10	-18204,56	-16956,3	-1248,2

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності та власних розрахунків

За таблицею 2.9 можна помітити, що за період з 2020 по 2022 рік посівна площа зменшилася на 43,64%. Це спричинило значний вплив на загальний валовий збір, зменшивши його на 16956,3 ц. Зміна урожайності зернових культур також зменшилася на 90,49% порівняно з 2020 роком. Це призвело до додаткового зменшення валового збору на 1248,2 ц. Узагальнюючи вплив змін посівної площі та урожайності, загальний валовий збір зернових культур зменшився на -18204,56 ц у 2022 році порівняно з 2020 роком. Зміни в урожайності мають більш значущий вплив на цей спад, ніж зміна посівної площі. Отже, зменшення обсягу валового збору зернових культур у 2022 році порівняно з 2020 роком було в основному обумовлено зниженням урожайності на гектар. Зниження урожайності могло бути спричинене різноманітними факторами, такими як погодні умови, захворювання рослин, використання різних агротехнік та сортів, що можуть впливати на врожайність. Цей аналіз вказує на необхідність удосконалення методів та стратегій вирощування зернових культур для підвищення урожайності та відновлення обсягів валового збору у майбутньому.

Обсяг реалізації продукції визначається шляхом її відвантаження покупцям або оплатою (за чистим доходом) і може виражатися в зіставних, планових і

діючих цінах. У сучасних умовах ринкової економіки, цей показник набуває надзвичайної ваги, оскільки ефективність виробництва визначається не лише обсягами валового врожаю, але і споживчим попитом на ринку. Ефективність реалізації продукції впливає на її собівартість, прибутковість, рентабельність, оборотність оборотних коштів, платоспроможність та інші економічні показники виробництва.

Поважними є також натуральні показники, такі як обсяги виробництва та реалізації продукції, які використовуються для аналізу обсягів виробництва та реалізації продукції за окремими видами і групами однорідної продукції.

Таблиця 2.10 - Динаміка товарності виробництва зернових культур

Показники	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 року до 2020 року у %
Вироблено, ц	30083,66	26931,80	11879,10	39,49
Реалізовано, ц	12400,70	14297,57	4846,59	39,08
Рівень товарності, %	41,22	53,09	40,80	98,98

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності та власних розрахунків

Аналіз даних, представлених у таблиці, вказує на те, що в 2022 році обсяг реалізованої продукції зерновиробництва скоротився на 60,92% порівняно з рівнем 2020 року. Ця зміна вплинула на рівень товарності зернових культур, знижуючи його на 1,02% в 2022 році.

Для кращого розуміння факторів, які впливають на виручку від реалізації зернових культур, наведемо таблицю, що враховує ці зміни та їх можливі наслідки.

Таблиця 2.11 - Фактори, що впливають на виручку від реалізації зернових

Види продукції	Кількість продукції, ц.		Реалізацій. цін. 1 ц. грн.		Виручка, тис. грн.			Відхилення +,-		
	2020р.	2022р.	2020 р.	2022р.	2020р.	Умовно	2022р.	всього	В т.ч. за рахунок змін	
									кількості	ціни
Зернові та зернобобові	23927,00	9662,00	518,27	501,61	12400,70	5007,55	4846,59	-7554,11	-7393,15	-160,96

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності та власних розрахунків

За даними таблиці 2.11, можна констатувати, що виручка від реалізації зернових суттєво зменшилася з 2020 по 2022 рік. Загальне відхилення виручки складає -7554,11 тис. грн.. Це відбулося за рахунок зменшення кількості продукції з 23927,00 центнерів у 2020 році до 9662,00 центнерів у 2022 році. Це є основною причиною зниження виручки на -7393,15 тис. грн., що складає приблизно 98% загального зменшення виручки. Хоча ціна на один центнер зернових у 2022 році (501,61 грн) знизилася не суттєво порівняно з 2020 роком (518,27 грн), вплив цього фактору на зниження виручки був незначним. Зміна ціни спричинила лише -160,96 тис. грн (близько 2% від загального зменшення виручки).

Отже, основним фактором зниження виручки є значне зменшення обсягу реалізації зернових продуктів. Слід звернути увагу на процеси, що призвели до зменшення обсягів виробництва та реалізації продукції, для того щоб знайти шляхи відновлення чи підвищення обсягів продажів у майбутньому.

Далі розглянемо аналіз фінансових результатів від реалізації основних видів продукції і фактори, які впливають на їх відхилення в таблиці 2.12.

Аналізуючи наведені обчислення в Таблиці 2.12 аналізу фінансових результатів від реалізації продукції за 2020 та 2022 роки можна зазначити, що обсяг реалізації продукції значно зменшився на 14 265 тис. грн., з 23 927 тис. грн. в 2020 році до 9 662 тис. грн. у 2022 році що спричинило зниження прибутку на 1 ц у 2022 році порівняно з 2020 роком на 2352,98 тис.грн. Збільшення повної собівартості продукції за цей період на 207,38 грн. спровокувало зростання прибутку на 1 ц у 2022 році порівняно з 2020 роком на 2003,68 тис.грн. Зменшення середньої ціни реалізації продукції на 16,66 грн. на центнер протягом 2020-2022 рр спричинило зниження прибутку на 1 ц у 2022 році порівняно з 2020 роком на 160,96 тис.грн. Отже, загальне відхилення прибутку на центнер продукції у 2022 році порівняно з 2020 роком показує загальне зменшення на центнер на 4517,61 грн. Велика частина втрат у прибутку на центнер продукції у 2022 році зумовлена зменшенням обсягу реалізації та зростанням собівартості, що впливає на погіршення фінансових результатів компанії. Це вимагає уважного

аналізу факторів, що впливають на збиток, та необхідності розроблення стратегії підвищення обсягів реалізації і контролю над собівартістю продукції для відновлення прибутковості компанії.

Таблиця 2.12 - Фінансові результати від реалізації основних видів продукції і фактори, які впливають на їх відхилення

Вид про дук ції	Реалізовано продукції, ц			Повна собівартість 1 ц, грн.			Середня ціна реалізації 1 ц, грн.			Прибуток (+), збиток (-)			Відхилення прибутку на 1 ц 2022 від 2020			
	2020р.	2022р.	+/-	2020р.	2022р.	+/-	2020р.	2022р.	+/-	2020р.		2022р	всього	в т.ч. за рахунок		
										Всього, тис грн.	на 1 ц, грн.	Всього тис грн..		обсягу реалізаці ї	повної собівар тості	ціни реаліза ції
Зер нов і та зер ноб обо ві	23927,0	9662,0	-14265,00	353,32	560,70	207,38	518,27	501,61	-16,66	3946,70	164,95	-570,91	-4517,61	-2352,98	2003,68	-160,96
з них																
пш ени ця	7308,0	5394,0	-1914,00	431,70	406,14	-25,57	451,70	515,82	64,12	146,14	20,00	591,66	445,52	-38,27	-137,92	345,88
ячм інь	4583,0	0,00	-4583,00	416,02	0,00	-416,02	482,39	0,00	-482,39	304,21	66,38	0,00	-304,21	-304,21	0,00	0,00
Кук уру дза на зер но	12016,0	4268,0	-7748,00	278,20	756,04	477,84	571,75	483,65	-88,10	3527,30	293,55	-1162,57	-4689,87	-2274,43	2039,43	-376,02

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності та власних розрахунків

2.3. Аналіз економічної ефективності виробництва зерна на ПСП «МИР»

Ефективність виробництва, як важлива економічна категорія, відображає вплив об'єктивних економічних законів, що проявляються в подальшому підвищенні продуктивності виробництва. Вона відображає кінцевий корисний результат використання виробничих ресурсів, таких як обладнання та праця, а також загальних інвестицій, які спрямовані на досягнення одиниці корисного ефекту.

Тому, для кращого розуміння ефективності виробництва, ми розглядаємо динаміку виробничої собівартості на одиницю продукції (подану в Таблиці 2.13). Аналіз цих даних допомагає нам зрозуміти, яка саме вартість вкладається у виробництво одиниці продукції. Очевидно, що чим менше собівартість на одиницю продукції, тим більш вигідно її виробляти. Це вказує на оптимізацію процесів та ресурсів, що, в свою чергу, сприяє підвищенню економічної ефективності виробництва.

Таблиця 2.13 - Динаміка виробничої собівартості зернових культур на 1 ц

Вид продукції	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення +/-
Зернові та зернобобові (всього)	316,08	478,93	478,82	162,74
з них				
пшениця	420,94	363,99	465,65	44,71
ячмінь	405,79	428,86	0,00	-405,79
Кукурудза на зерно	246,04	568,69	550,01	303,98

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності ПСП МИР та власних розрахунків

Згідно з даними, поданими в таблиці, виробнича собівартість зернових та зернобобових культур підвищилася на 162,74 тисяч гривень. Це підвищення виробничої собівартості обумовлено до зростання собівартості пшениці на 44,71 тисяч гривень та кукурудзи на зерно на 303,98 тисяч гривень. Збільшення виробничої собівартості пояснюється збільшенням витрат на основні складові, такі як витрати на насіння, оплату праці, нафтопродукти, інші матеріальні витрати та інші.

Важливим аспектом економічної ефективності зернових культур є отримання максимальної кількості продукції з одного гектара земельної площі. Чим вища виробнича собівартість на один гектар, тим менше землі можна ефективно використовувати, і, відповідно, менше продукції можна отримати. Таким чином, контроль над виробничою собівартістю стає важливою стратегічною метою для досягнення оптимальної ефективності в зерновому сільському господарстві.

Таблиця 2.14 - Динаміка виробничої собівартості зернових культур на 1 га

Вид продукції	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення +/-
Зернові та зернобобові (всього)	22,96	29,43	31,48	8,51
з них				
пшениця	77,94	87,15	39,23	-38,71
ячмінь	95,09	105,73	0,00	-95,09
Кукурудза на зерно	49,49	76,66	159,28	109,79

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності ПСП МИР та власних розрахунків

Дані, подані в Таблиці 2.14, свідчать про збільшення виробничої собівартості зернових та зернобобових культур на суму 8,51 тисяч гривень у 2022 році у порівнянні з 2020 роком. Важливо зазначити, що в цей період виробнича собівартість пшениці скоротилася на 38,71 тисяч гривень, а щодо ячменю, його виробнича собівартість знизилася на 95,09 тисяч гривень, оскільки ця культура не була вирощена на підприємстві у 2022 році.

Щодо кукурудзи на зерно, то варто відзначити, що її виробнича собівартість в розрахунку на 1 гектар зросла на 109,79 тисяч гривень. Ці зміни, в першу чергу, пов'язані зі зменшенням посівної площі під зерновими культурами на підприємстві, а також враховують вплив виробничої собівартості.

Ці дані свідчать про динаміку витрат та виробничої собівартості у різних зернових культурах та їх зміни з плином часу.

Рівень собівартості виробництва рослинництва, зокрема зернових культур, визначається двома складними факторами: врожаєм та витратами на виробництво. При цьому для обчислення цих показників вони розглядаються на одному гектарі посіву.

Отже, ключовими чинниками, які впливають на рівень собівартості 1 центнера продукції зернових культур, є витрати на 1 гектар посіву та урожайність.

Вартість витрат на 1 гектар обчислюється шляхом множення урожайності на вартість 1 центнера продукції. Вплив цих факторів на відхилення в рівні собівартості зернових культур розглядається у Таблиці 2.15.

Таблиця 2.15 - Вплив факторів на відхилення собівартості зернових

Вид продукції (Культура)	Грошово-матеріальні витрати на 1 га, грн		Урожайність, ц/га		Собівартість 1 ц, грн			Відхилення (+,-) в т.ч. за рахунок зміни		
	2020	2022	2020	2022	2020	умовно	2022	Всього	витрат	урожайності
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Зернові та зернобобові (всього)	61,98	203,96	72,64	65,74	353,32	4074,11	560,70	207,38	-3513,41	3720,78
з них										
пшениця	220,11	193,66	62,20	69,14	431,70	15218,98	406,14	-25,57	-14812,84	14787,27
ячмінь	203,04	0,00	48,81	0,00	416,02	0,00	0,00	-416,02	0,00	-416,02
Кукурудза на зерно	132,75	1098,97	91,68	51,91	278,20	6890,66	756,04	477,84	-6134,61	6612,45

культур

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності та власних розрахунків

Вплив факторів, таких як зміна грошово-матеріальних витрат на 1 гектар, урожайність та собівартість 1 ц зерна, суттєво відобразився на вартості виробництва зернових культур. Збільшення грошово-матеріальних витрат на 1 гектар на 141,98 гривень (що становить 229,07% від початкового показника),

призвело до зменшення собівартості на суму 3513,41 тисяч гривень. У той же час, зменшення урожайності на 6,9 центнерів на гектар (що складає 9,49% від початкового показника), призвело до збільшення собівартості на суму 3720,78 тисяч гривень. Ці зміни в загальному призвели до зростання собівартості 1 центнера продукції на 207,38 центнерів (що становить 58,69% від початкового показника).

Визначимо склад та структуру витрат на 1 га посіву і на 1 ц зерна (табл 2.16).

Таблиця 2.16 - Склад та структура витрат на 1 га посіву і на 1 ц зерна

Статті витрат та елементи витрат, показники	2020р.			2022р.			Відхилення 2022р. від 2020р., %
	Витрати, грн.		Питом а вага, %	Витрати, грн.		Питом а вага, %	
	на 1 га	на 1 ц		на 1 га	на 1 ц		
Оплата праці з відрахуваннями	1313,93	21,12	5,02	1481,38	21,43	4,60	-0,42
Матеріальні витрати:	18661,48	300,00	71,27	22162,76	320,54	68,84	-2,43
а) насіння і посадковий матеріал	950,00	15,27	3,63	997,24	14,42	3,10	-0,53
б) мінеральні добрива	5648,36	90,80	21,57	11825,52	171,03	36,73	15,16
в) нафтопродукти	1790,98	28,79	6,84	4262,76	61,65	13,24	6,40
г) роботи та послуги стор.орг.	1645,90	26,46	6,29	2833,10	40,98	8,80	2,51
д) решта матеріальних витрат	10272,13	165,14	39,23	5077,24	73,43	15,77	-23,46
Інші витрати та загально виробн.:	6209,02	99,82	23,71	8551,72	123,68	26,56	2,85
а) амортизація основних засобів	1403,28	22,56	5,36	1657,24	23,97	5,15	-0,21
б) відрахування на соц. заходи	370,49	5,96	1,41	415,17	6,00	1,29	-0,13
в) решта загальновиробн витр.	2789,34	44,84	10,65	3646,21	52,74	11,33	0,67
Всього витрат	26184,43	420,94	100,00	32195,86	465,65	100,00	*

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності та власних розрахунків

Аналіз представлених даних розкриває, що у 2022 році в порівнянні з 2020 роком відбулося значне збільшення витрат на вирощування зернових культур. Загалом, витрати зросли на 6011,44 гривень на один гектар та на 44,71 гривень на один центнер продукції. Детальний аналіз розподілу цих збільшених витрат вказує на наступне:

1. Оплата праці з відрахуваннями: Видатки на оплату праці з відрахуваннями відіграли значну роль у загальному зростанні витрат. Це може бути викликано підвищенням заробітних плат, соціальних відрахувань або змінами в організаційній структурі підприємства.

2. Матеріальні витрати: Всі підкатегорії матеріальних витрат, такі як витрати на насіння, мінеральні добрива, нафтопродукти, роботи та послуги сторонніх організацій, показали збільшення витрат. Це може відбуватися через збільшення цін на ресурси або збільшення обсягу матеріалів і послуг.

3. Інші витрати та загальновиробничі витрати: Збільшення витрат також було відзначено в категоріях інших витрат та загальновиробничих витрат. Відрахування на соціальні заходи та амортизація основних засобів стали додатковими факторами, які вплинули на загальне зростання витрат.

Цей детальний аналіз підкреслює важливість контролю над витратами та можливості розгляду стратегій для їх оптимізації, щоб забезпечити ефективне вирощування зернових культур та підтримку фінансової стабільності в аграрному секторі.

Таблиця 2.17 - Економічна ефективність вирощування зернових у господарстві

Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення 2022 року до 2020 року +/-	Відхилення 2022 року до 2020 року %
Площа, га	414,13	438,25	180,71	-233,42	43,64
Урожайність, ц/га	72,64	61,45	65,74	-6,91	90,49
Виробнича собівартість, тис. грн	9508,80	12898,50	5687,90	-3820,90	59,82
Чистий прибуток, тис. грн	2891,90	1399,07	-841,31	-3733,21	-29,09
Рентабельність, %	30,41	10,85	-14,79	-45,20	*

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності та власних розрахунків

З аналізу таблиці 2.17 видно, що у 2022 році спостерігаються важливі зміни у сфері вирощування зернових культур в порівнянні з 2020 роком. Давайте розглянемо ці зміни більш докладно:

Площа посіву зернових значно зменшилась у 2022 році на 233,42 гектара. Це пов'язано з повномасштабним вторгненням РФ на територію України. Урожайність зернових зменшилась на 6,91 центнера на гектар (9,51%) у порівнянні з 2020 роком. Це свідчить про менший валовий врожай зернових культур у 2022 році. Виробнича собівартість зернових культур значно

зменшилась на 3820,90%. Однак, важливо відзначити, що це зменшення собівартості відбулося за рахунок зменшення витрат на вирощування. Це може бути результатом ефективніших методів вирощування, зменшення витрат на ресурси або інших оптимізаційних заходів. Чистий прибуток значно зменшився на 3733,21 тисячі гривень. Це означає, що, незважаючи на зменшення виробничої собівартості, менший валовий збір урожаю призвів до зниження прибутку. Рівень рентабельності у 2022 році зменшився на 42,20 пунктів в порівнянні з 2020 роком. Це свідчить про меншу ефективність виробництва та вирощування зернових культур у відповідному періоді. Загалом, цей аналіз вказує на важливі тенденції та виклики, з якими стикається сільськогосподарський сектор у вирощуванні зернових культур у 2022 році. Наявність такої інформації дозволяє розглядати можливості оптимізації та приймати обґрунтовані рішення для покращення результатів виробництва.

РОЗДІЛ 3

ЗАХОДИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ З ПОКРАЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗЕРНА

3.1. Розробка стратегії оптимізації виробництва зернової продукції на підприємстві ПСП «МИР»

Сільське господарство є однією з ключових галузей економіки, яка впливає на життя мільйонів людей та має стратегічне значення для забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку країни. Підприємство ПСП "МИР" відіграє важливу роль у цій галузі, спеціалізуючись на вирощуванні зернової продукції.

Збільшення продуктивності та ефективності виробництва зернових культур стає актуальною та стратегічно важливою метою для підприємства ПСП "МИР". Оптимізація процесів сільськогосподарського виробництва є ключовим чинником, який сприятиме досягненню високої якості продукції та збільшенню конкурентоздатності на ринку.

В даному контексті розробка та впровадження стратегії оптимізації виробництва зернової продукції стає необхідністю для досягнення бажаних результатів. Ця стратегія передбачає впровадження інноваційних підходів, оптимізацію використання ресурсів, підвищення якості продукції та зменшення витрат.

У цьому контексті, дана стратегія стане важливим інструментом для вирішення викликів та досягнення успішних результатів у вирощуванні зернових культур на підприємстві ПСП "МИР". Вона допоможе підприємству не лише залишити своє місце на ринку, а й відкрити нові можливості для подальшого розвитку та підвищення прибутковості.

Для досягнення високої якості сільськогосподарської продукції, в сільському господарстві використовують спеціалізовані технології, методи та інноваційні підходи. Усі процеси виробництва сільськогосподарської продукції потребують впровадження комплексу ефективних заходів, які застосовуються на всіх етапах – від зберігання насіння до збору та реалізації, і виконуються відповідно до сучасних агротехнологій в Україні.

Сучасні сільськогосподарські технології включають в себе комплекс технічних заходів, методів обробки, зміну якості та характеристик родючого ґрунту, матеріалів та сільськогосподарських культур. Вони застосовуються послідовно і в чітко визначених часових рамках. Особлива увага приділяється дотриманню всіх агротехнічних вимог і стандартів під час вирощування сільськогосподарських культур.

Виробництво сільськогосподарської продукції - це складний та неперервний процес, що включає у себе послідовне виконання всіх етапів технологічного ланцюжка, пов'язаних із вирощуванням, збором, транспортуванням, початковою обробкою сільськогосподарських культур, зберіганням та сортуванням врожаю. Цей послідовний процес є необхідним умовою для досягнення бажаного обсягу сільськогосподарської продукції високої якості.

Опис технології вирощування будь-якої культури є важливим і складним завданням у плануванні та виконанні сільськогосподарських робіт. Цей опис потребує ретельної уваги та дотримання всіх етапів процесу. Фахівці кожного сільськогосподарського господарства надають опис технології у двох основних формах: детальний нарис або створення чіткої технологічної карти. При цьому обов'язково включаються такі аспекти, як природно-кліматичні та виробничі умови, в яких здійснюється вирощування культури, етапи збору врожаю, повний перелік виконаних робіт, з урахуванням змін природних умов, використовувані методи та технічні засоби, технологічні схеми функціонування необхідної сільгосптехніки та рекомендовані режими її роботи, а також ключові техніко-економічні показники.

Сучасні технології в рослинництві неперервно розвиваються завдяки впровадженню найновіших, високоефективних та економічно обґрунтованих виробничих процесів. Оптимізація механізації виробництва сільськогосподарської продукції та підвищення її економічної рентабельності досягаються через поліпшення самого процесу рослинництва, оновлення та модернізацію сільськогосподарської техніки та обладнання, а також за рахунок зменшення кількості застарілої машинерії, яка фізично і морально застаріла.

Однією з найсучасніших та ефективних тенденцій у сучасному землеробстві є впровадження принципу мінімального обробітку ґрунту. У зв'язку з цим, в сільському господарстві на сьогоднішній день активно розвиваються наступні підходи:

1. Застосування принципу мінімальної обробки ґрунтів та використання комбінованої техніки та обладнання.
2. Зменшення глибини обробітку та часу, необхідного для обробітку ґрунту, з використанням передових технологій і сучасного обладнання.
3. Використання ефективних гербіцидів, які забезпечують хімічне усунення бур'янів та шкідників, дозволяючи відмовитися від застарілих механічних методів обробітку.
4. Зменшення площі, яку обробляють, введення нового методу "смугового землеробства" та інших інновацій.

Засів сільськогосподарських культур в необроблений ґрунт та використання гербіцидів та добрив, що особливо актуально для пухких чорноземів.

Однією з ключових передумов успішного розвитку рослинництва є перетворення його на потужну індустрію та впровадження передових технологій. Ще декілька років тому сільське господарство впроваджувало окремі прогресивні інновації: оновлення парку спеціалізованої техніки, нові сорти та гібриди рослинництва, інноваційні методи та технології тощо. Однак на сьогоднішній день стає очевидним, що останні досягнення науки та техніки дозволяють застосовувати комплексний підхід, який ми називаємо індустріальною технологією.

З метою покращення ефективності сільського господарства використовуються сучасні методи та технології, які включають:

1. Використання розширеного автопарку спеціалізованої техніки та обладнання з високою продуктивністю.
2. Підбір та розведення нових високопродуктивних гібридів і сортів рослин, які стійкі до негоди, враховуючи специфіку кожної ґрунтово-кліматичної зони.
3. Забезпечення оптимального рівня кислотності родючого шару для кожної культури, урівноваженість мікроелементів та живильних речовин.
4. Використання спеціальних засобів для регулювання росту рослин та комплексних препаратів для інтегрованого захисту від хвороб, шкідників і бур'янів.
5. Точне дозування мінеральних і органічних добрив на різних етапах вирощування сільгоспкультур та обробки ґрунту.
6. Вчасне та якісне виконання всіх агротехнічних заходів.

Застосування промислових технологій у вирощуванні сільгоспкультур дозволяє значно збільшити врожайність і знизити витрати праці, що забезпечує максимальну продуктивність. Ефективна механізація робіт в сільському господарстві розв'язує завдання автоматизації і заміни ручної праці більш продуктивними технічними засобами та обладнанням. Ці заходи сприяють підвищенню продуктивності праці, скороченню термінів виробництва сільгосппродукції і зменшенню її виробничої вартості. Впровадження таких технологій передбачає комплексний підхід, який сприяє вдосконаленню сільськогосподарського виробництва завдяки передовим рішенням у галузі механізації та меліорації оброблюваних площ, оптимальній хімізації та забезпеченню ефективного вирощування сільгосппродукції.

Сучасна та надійна сільськогосподарська техніка є визначальною складовою матеріально-технічної інфраструктури сільськогосподарської галузі, оскільки без її застосування неможливе здійснення жодного з етапів виробничого процесу.

Сучасні досягнення та технології дають змогу значно зменшити витрати фермерів та значно підвищити продуктивність господарства на всіх етапах вирощування рослинницьких культур. Це включає в себе:

- Впровадження комплексу культурно-технічних рішень.
- Здійснення якісної обробки земельних ділянок.
- Проведення посівних і посадкових робіт.
- Ефективне внесення добрив та боротьба з бур'янами та шкідниками.
- Збірка врожаю.
- Сортування та очищення зерна, збирання кормів.
- Забезпечення зберігання та зберігання сільськогосподарської продукції.

Основні цілі механізації в сільському господарстві включають:

- Прискорення процесу автоматизації та механізації всіх етапів виробничого ланцюжка.

- Ефективне використання сільськогосподарської техніки та обладнання.

- Застосування передових та високоефективних технологій для посівних та збиральних робіт.

- Мінімізація втрат в процесі виробництва сільськогосподарської продукції.

- Збереження високої якості продукції.

- Збільшення терміну безперебійної роботи сільськогосподарської техніки.

- Мінімізація витрат на ремонт та обслуговування техніки.

- Впровадження автоматизованих систем управління технікою на всіх рівнях сільськогосподарських підприємств.

- Забезпечення безпечних та комфортних умов для операторів сільськогосподарської техніки.

- Навчання та підготовка кваліфікованих фахівців для ефективного управління, обслуговування та ремонту техніки та обладнання.

- Використання передових технологій та раціональних підходів до організації механізації виробничих процесів в сільському господарстві.

Наступним кроком буде визначення можливостей для збільшення виробництва сільськогосподарської продукції на ПСП "Мир" шляхом оптимізації

структури посівів культур (див. Таблиця 3.1). Для обчислення цього потенціалу ми спершу розробимо більш оптимальну структуру посівів, враховуючи всі можливості та обмеження господарства. Потім ми порівняємо фактичний обсяг виробництва з потенційним, який можна отримати з тієї ж загальної площі, залишаючи фактичну врожайність культур незмінною, але вдосконалюючи структуру посівів.

Таблиця 3.1 - Резерви збільшення обсягів виробництва продукції за рахунок уникнення порушень оптимальної структури посівних площ сільськогосподарських культур

Культура	Посівна площа, га		Структура посівних площ, %		Урожайність, ц/га	Ціна 1 ц, грн	Резерви збільшення (+) або зменшення (-) обсягів виробництва продукції	
	оптимальна (планова)	фактична					у натурі, ц	виручка, грн
			оптималь- них	фактич- них				
Зернові та зернобобові	280,71	280,71	100,00	100,00	65,74	501,61	0,00	0,00
Пшениця	176,85	145	63,00	51,65	69,14	515,82	2201,92	1135,80
Кукурудза на зерно	28,07	35,71	10,00	12,72	51,91	483,65	-396,54	-191,79
Ячмінь	75,79	100	27,00	35,62	48,81	482,39	-1181,61	-570,00
Всього	280,71	280,71	100,00	100,00	*	*	*	374,01

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків.

Дані таблиці показують, що зміни в структурі посівних площ зернових культур, зокрема зменшення площі посівів пшениці та збільшення площі посівів кукурудзи, можуть вплинути на прибуток ПСП "Мир" у 2022 році. Як свідчать ці дані, уникнувши порушень оптимальної структури посівних площ, підприємство може отримати прибуток у розмірі 374,01 тис. грн.

Збільшення виробництва сільськогосподарської продукції також залежить від підвищення урожайності сільськогосподарських культур. Дослідження у сфері економіки та внески вчених, які спеціалізуються в галузі сільського господарства, показують, що досягнення високого рівня урожайності сільськогосподарських

культур стає можливим лише завдяки високому ступеню землеробства, використанню мінеральних добрив та засобів захисту рослин, а також використанню якісного насіння, хоча це може потребувати додаткових витрат. У вирощуванні зерна, цукрового буряку та інших культур за допомогою інтенсивних технологій можна досягти потроєного або навіть чотириразового збільшення прибутку. При збільшенні загальних витрат на 1 гектар від 20% до 60%, виробництво стає більш окупним і забезпечує своєчасний повернення додаткових інвестицій. У такий спосіб підвищення урожайності сільськогосподарських культур може бути досягнуто через: збільшення кількості використаних добрив; підвищення їхньої ефективності; впровадження більш продуктивних сортів культур; зменшення втрат під час збирання врожаю; поліпшення агротехніки вирощування та інших агротехнічних заходів.

Щодо потенційних можливостей збільшення виробництва сільськогосподарської продукції в ПСП "Мир" через додержання плану з внесення мінеральних добрив, можна відзначити, що наразі внесення добрив проводиться на всій площі посіву у 100%. Узагальнюючи, можна стверджувати, що дотримання плану внесення мінеральних добрив може призвести до додаткового обсягу продукції, що в грошовому еквіваленті становить 25,3 тис. грн.

Підвищення врожайності в значній мірі залежить від правильної норми висіву, якості та сортування насіння. Дефіцит насіння, зменшення норми висіву та використання неякісного насіння призводять до зменшення кількості рослин на гектарі, створюють сприятливі умови для поширення бур'янів та зниження врожайності культур. Важливо встановити, чи були додержані норми висіву з урахуванням якості насіння, провести фактичну перевірку відповідності насіння нормам (за результатами контрольних обстежень ділянок і полів). Якщо виникає розрідженість на полі через зниження норми висіву, низьку якість насіння, порушення термінів і методів сівби, слід розрахувати, як це вплинуло на врожайність культур.

Важливий фактор, що впливає на врожайність, - виконання плану по використанню перспективних і високоврожайних сортів. Невиконання плану посіву одних сортів та перевиконання інших змінює співвідношення між ними. Зі збільшенням частки більш врожайних сортів середня врожайність культури зростає, і навпаки.

Визначимо потенційні можливості для зростання виробництва сільськогосподарської продукції в ПСП "Мир" на 2022 рік, шляхом інтродукції нових сортів культур, основуючись на даних за 2020 рік, які представлені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - Потенційні резерви для збільшення виробництва продукції шляхом впровадження нових сортів в проект на 2022 рік.

Культура	Площа, що засіяна традиційних сортів насінням	Урожайність, ц/га		Ціна, грн.	Резерви збільшення обсягів виробництва продукції		
		з площі традиційним сортом	на площі з новим сортом		з 1 га, ц	з усієї площі	
						у натурі, ц	виручка, грн.
Зернові та зернобобові	160	66	103	502	37,5	5993,6	3006,4
Пшениця	130	69	90	516	20,5	2659,8	1372,0
Кукурудза на зерно	30	52	110	484	58,1	1742,7	842,9
Всього	160	X	X	X	X	X	5221,3

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків.

З даних таблиці 3.2, за рахунок впровадження нових високоврожайних сортів (пшениці «Куяльник», «Антонівка»; кукурудзи на зерно «Делітоп», «Адевей»; Соя «Адамос», «Агат»; Соняшник «Тунка», «НК Бріо») сільськогосподарських культур ПСП "Мир" дасть можливість збільшити суму виручки від реалізації продукції рослинництва у розмірі 5221,3 тис. грн.

Великі збитки у виробництві сільськогосподарської продукції можуть виникнути внаслідок несвоєчасного збирання врожаю. Повний обсяг цих втрат може бути обчислений як різниця між нормативною та фактичною масою

урожаю. У випадку збору врожаю з порушенням графіку, велика частина сільськогосподарських культур втрачає фізичну масу.

Значущим фактором, який сприяє підвищенню виробництва сільськогосподарської продукції, є правильні методи обробки ґрунту, сівби, та догляду за посівами, чергування культур, вапнування ґрунту, поліпшення сільських луків і пасовищ та інші аспекти. Це може бути виявлено шляхом порівняння врожайності культур на полях, на яких були та на яких не були застосовані відповідні підходи.

Не менш важливим резервом для збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції є уникнення втрат при збиранні врожаю. Порушення строки збору може призвести до розсипання зерна та втрати фізичної маси більшості сільськогосподарських культур. Ідентифікуємо потенційний резерв для збільшення виробництва сільськогосподарської продукції на ПСП "Мир" шляхом зменшення втрат при збиранні, які виникають внаслідок невчасного збору врожаю, і подано у Таблиці 3.3 в проекті на 2022 рік.

Таблиця 3.3 - Резерви збільшення обсягів виробництва продукції за рахунок ліквідації втрат при збиранні урожаю в проект на 2022 р.

Культура	Площа, що зібрана пізніше агротехнік- них строків	Урожайність, ц/га		Ціна 1 грн.	Резерви збільшення обсягів виробництва продукції		
		При збиранні в строк	При збиранні пізніше агротех- нічних строків		з 1 га, ц	з усієї площі	
						у натурі, ц	виручка, грн.
Зернові та зернобобові	50	72,2	53,4	502	18,8	942,0	472,9
Пшениця	34	63,2	46,7	516	16,5	560,4	289,2
Кукурудза на зерно	16	99,9	73,9	484	26,1	417,1	201,9
Всього	50	X	X	X	X	X	491,0

**Джерело таблиці : сформовано автором на основі власних розрахунків.*

Наведені розрахунки показують, що дотримання агротехнічних строків для збору сільськогосподарських культур на ПСП "Мир" може призвести до додаткового прибутку в розмірі 491 тис. грн.

При врахуванні всіх можливих резервів для збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, ми бачимо, що господарство могло б отримати додатковий дохід у розмірі 11878,5 тис. грн. Загальний дохід від реалізації сільськогосподарської продукції, включаючи можливий прибуток від запропонованих заходів, становив би 51843,3 тис. грн, що призвело б до підвищення рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції.

Таким чином, на результативність виробництва сільськогосподарської продукції впливає безліч факторів, які можна розділити на природні, організаційно-економічні та технологічні, включаючи агротехнічні аспекти. Ці фактори взаємодіють між собою і впливають на продуктивність та рентабельність виробництва шляхом витрат ресурсів і праці на одиницю землі, що відображає інтенсифікацію виробництва.

Отже, успішний врожай в сільському господарстві - це тільки початок, оскільки ефективне зберігання та подальша реалізація сільгосппродукції мають велике значення. Використання сучасних технологій дозволяє мінімізувати збитки і зберегти високу якість продукції.

Розробка стратегії оптимізації виробництва зернової продукції на підприємстві ПСП "МИР" є надзвичайно важливою для досягнення успішного та прибуткового сільськогосподарського виробництва. Сучасне сільське господарство вимагає комплексного підходу, включаючи використання передових технологій, оптимізацію ресурсів, підвищення продуктивності та покращення якості продукції.

Важливими факторами успіху є дотримання агротехнічних строків, використання інноваційних підходів та ефективного управління ресурсами. Розрахунки показують, що такий підхід може призвести до збільшення прибутку та підвищення рентабельності виробництва.

Крім того, важливо враховувати природно-кліматичні, організаційно-економічні та технологічні фактори, які впливають на результативність виробництва. Вдосконалення процесів зберігання та реалізації сільгосппродукції також має важливе значення для досягнення успіху.

Отже, розробка та впровадження стратегії оптимізації виробництва зернової продукції є необхідною для підприємства ПСП "МИР" і допоможе підвищити конкурентоспроможність, забезпечити стабільний ріст доходу та внести значний внесок у сільськогосподарський сектор.

3.2 Удосконалення управління виробництвом зернової продукції на підприємстві

Управлінська діяльність завжди була одним із визначальних компонентів процесу досягнення цілей організації. Раціональність господарювання та його ефективність під час кризи, а також адаптація суб'єктів господарювання до умов конкурентного ринку залежать від управлінських рішень, які приймає керівництво. Виходячи з цього, стає актуальним визначити вплив компонентів управління господарською діяльністю, які виражають ухвалені керівництвом управлінські рішення, на результати.

Управління базується на об'єктивних процесах суспільного розвитку, розуміння яких впливає на інтерпретацію відповідних понять і підходів до їхнього змісту.

Економічне управління спрямоване на задоволення економічних потреб людей та суспільства через створення робочих місць, виробництво і розподіл товарів і послуг. Соціальне управління включає в себе заходи для координації діяльності індивідів, трудових колективів, територіальних, соціальних, етнічних та інших спільнот. Економічне та соціальне управління здійснюється на всіх рівнях виробництва, включаючи робоче місце працівника та національну економіку в цілому.

Окремим виділенням є управління виробництвом (господарське управління), яке об'єднує процеси економічного та соціального управління національною економікою, галузями, регіонами, виробничими організаціями (підприємствами). Цей вид управління передбачає розуміння та врахування законів та закономірностей розвитку суспільного виробництва, механізму

взаємодії його факторів, а також інформаційних, вольових, морально-етичних та емоційних аспектів.

У структурі виділених підсистем спостерігається стабільність, сталість і безперервність процесу розвитку. Це досягається завдяки взаємодії цих підсистем, яка сприяє формуванню системи динамічного управління потенціалом розвитку. (рисунок 3.1)

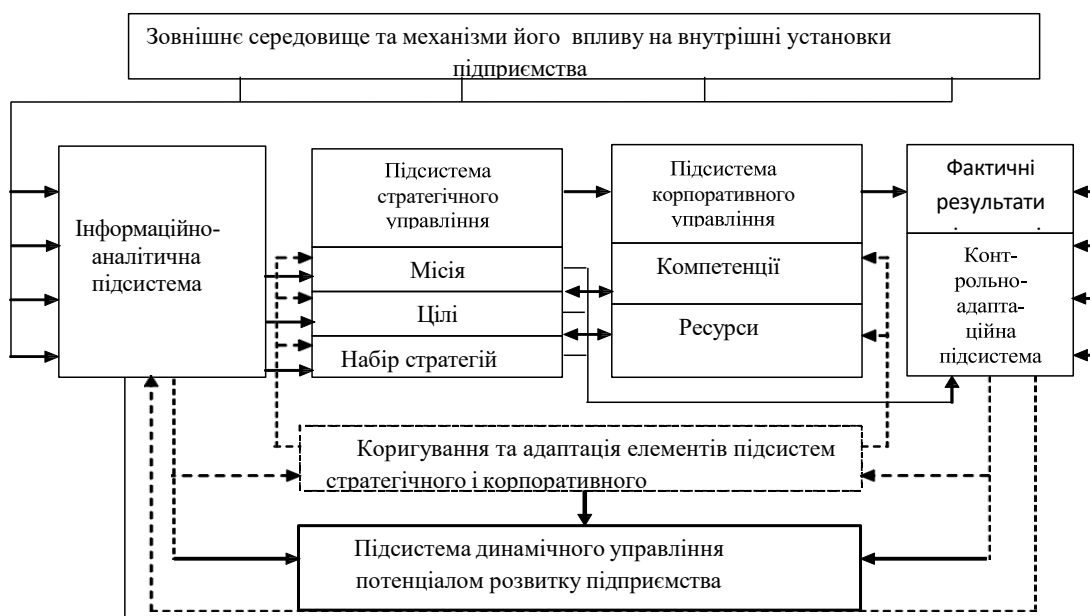

Рисунок 3.1 - Система управлінської діяльності ПСП «Мир»

**Джерело: сформовано автором на основі власних досліджень*

Запропонована система управлінської діяльності для ПСП "Мир" спрямована на підвищення кваліфікації керівництва та працівників за допомогою навчальних курсів. Ця система передбачає проведення регулярних навчань, які охоплюють управлінські аспекти та агротехнічні методи виробництва.

Завдяки навчальним курсам з управління, персонал підвищить свою ефективність у керуванні, оптимізації процесів та прийнятті стратегічних рішень. Також, навчання з агротехнічних заходів дозволить покращити якість виробництва, збільшити врожайність та оптимізувати використання ресурсів.

Ця ініціатива покликана забезпечити оновлення та підвищення рівня знань персоналу, що у свою чергу допоможе вдосконалити управлінську діяльність та підняти якість виробництва в ПСП "Мир". Регулярні навчання та підвищення

кваліфікації є важливою складовою успішного управління в агропромисловому секторі.

Щоб забезпечити ефективну діяльність аграрних підприємств, необхідно гармонійно та узгоджено функціонувати всіма їхніми складовими частинами, які включають:

1. Підсистема стратегічного управління: Ця підсистема визначає загальні цілі та напрямки розвитку підприємства. Вона орієнтована на зовнішні фактори та визначає загальний вектор розвитку.

2. Підсистема корпоративного управління: Ця внутрішня підсистема відповідає за планування, впровадження та реалізацію стратегічних рішень всередині підприємства.

3. Підсистема контролю та адаптації: Ця підсистема відповідає за здатність підприємства адаптуватися до змін у своєму оточенні та ефективно реагувати на них.

4. Підсистема інформаційно-аналітичного забезпечення: Ця підсистема забезпечує необхідною інформацією для прийняття стратегічних рішень та аналізу діяльності підприємства.

Покращення управління виробництвом зернової продукції визнається ключовим чинником для підвищення його результативності. Процес оптимізації управління включає в себе розробку комплексу заходів, які охоплюють організаційно-технічні та соціально-економічні аспекти, спрямовані на більш ефективне використання землі, робочої сили, техніки та інших ресурсів. Цей процес також включає в себе впровадження нових технологій та постійне їх вдосконалення.

Існують різні шляхи для поліпшення системи управління в агропромисловому виробництві. При цьому важливо враховувати широкий спектр внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на виробництво.

На прикладі ПСП «Мир» можна виділити п'ять основних груп заходів для оптимізації управління:

1. Поліпшення організаційної структури підприємства та системи управління.

2. Вдосконалення методів управління.

3. Наукове організування управлінської праці.

4. Поліпшення роботи з управлінськими кадрами.

5. Механізація та автоматизація управлінської праці.

Заходи щодо оптимізації управління можуть бути спрямовані як на поточне вдосконалення, так і на перспективну розвідку нових можливостей в управлінні. Перспективний план зазвичай вписується в загальний стратегічний план підприємства та включає в себе впровадження передових наукових розробок і практик.

Процес оптимізації управління виробництвом на ПСП «Мир» можна розділити на три основних етапи:

1. Підготовчий етап, який включає в себе аналіз поточного управління та ідентифікацію його "слабких місць" з метою підвищення ефективності.

2. Розробка заходів для оптимізації управління, включаючи визначення напрямків вдосконалення, витрат, відповідальних осіб і строків впровадження.

3. Впровадження запланованих заходів, включаючи навчання персоналу, закупівлю обладнання та контроль за їхнім виконанням. На цьому етапі вимірюється фактична ефективність впровадження та виявлені недоліки, що потребують подальшого вдосконалення.

Одним з головних аспектів оптимізації є раціоналізація структури управління. Вона повинна відповідати потребам конкретного підприємства та забезпечувати оптимальний баланс між централізацією та децентралізацією прийняття рішень. Важливо дотримуватися ефективної співвідношення між функціями управління та дотримувати економічних обмежень.

У підсумку, оптимізація управління є важливою для підвищення результативності виробництва зернової продукції, і вона передбачає впровадження різноманітних заходів та постійне удосконалення структури управління для досягнення максимальних результатів.

3.3 Розробка стратегій для підвищення попиту на зернову продукцію

Одним із ключових аспектів управління діяльністю організації є стратегічне планування розвитку. Встановлення важливих довгострокових цілей та завдань підприємства, визначення напрямку дій та оптимізація розподілу необхідних ресурсів для досягнення цих цілей складають суть стратегії. Розробка маркетингової стратегії є ключовою для забезпечення ефективності маркетингових та комерційних заходів у бізнесі.

Успішне втілення маркетингових стратегій передбачає гнучкість та здатність адаптуватися до умов ринку, використовуючи дієві та цільові маркетингові методи. Більшість важливих стратегічних рішень компанії зазвичай розглядаються через призму маркетингу. Створення нових бізнес-моделей, введення на ринок нових продуктів, стратегії дистрибуції, розширення або зменшення асортименту продукції, функціонування на нових ринках - це всі аспекти, які розглядаються в рамках маркетингової стратегії. Від успішності таких стратегій залежить конкурентоспроможність та успіх бізнесу.

Для сільськогосподарських підприємств, зокрема ПСП «Мир», які діють на українському ринку, в сучасних економічних та політичних умовах, щорічне переглядання маркетингових стратегій для стимулювання попиту та розробки нових підходів до ведення бізнесу є невід'ємною частиною їхньої діяльності. Готовність підприємства оперативно реагувати та змінювати маркетингову стратегію для стимулювання попиту визначає рівень його конкурентоспроможності на ринку.

Спосіб просування власних товарів або послуг на ринку є вирішальним для будь-якого бізнесу. Підприємці повинні попередньо планувати свої канали збуту. У сфері сільськогосподарської продукції на ринку України є поширені дві стратегії формування попиту: PULL та PUSH.

PULL (англ. «притягання») – це стратегія, при якій виробник самостійно реалізує свою продукцію кінцевому споживачеві.

PUSH (англ. «проштовхування») – це стратегія, за якої основний збут продукції відбувається через розвинену мережу посередників, що стимулює як кінцевого споживача, так і дистриб'ютора обирати певну компанію.

Під час застосування стратегії PULL, головним завданням для продавця продукту є створення вірності споживача саме до своєї компанії. Ефективним способом стимулювання попиту є використання ексклюзивних товарів та комплексних послуг. Це особливо актуально в сільськогосподарській діяльності, де відбувається співпраця між агрохолдингами, такими як "Кернел", "Укрлендфармінг", "МХП", та виробниками насіння, такими як "Монсанто", "Дюпон", "Сингента" та інші.

Це дозволяє компаніям-виробникам сільськогосподарської продукції прямо постачати свою продукцію кінцевому споживачеві (рис. 3.2).

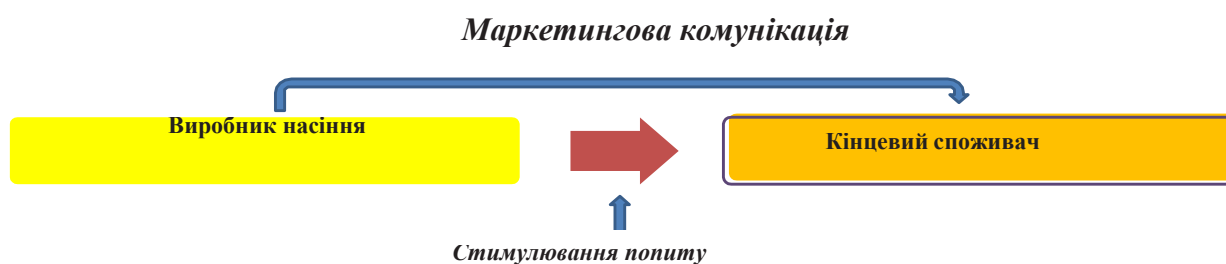

Рисунок 3.2 - Процес формування попиту на ринку насінництва за стратегією PULL

**Джерело: сформовано автором на основі власних досліджень*

На рисунку 3.2 показано, що попит на ринку виникає через активне стимулювання його за допомогою маркетингового інструменту - комунікації. Маркетингові комунікації використовуються для ефективного перенесення цінності певного товару на кінцевого споживача. При застосуванні цієї маркетингової стратегії, підприємство часто використовує елементи ATL (above-the-line) - такі як реклама у ЗМІ, телебаченні, радіо, рекламні дошки в регіонах та в Інтернеті.

У разі, якщо підприємство обирає стратегію PUSH, основним завданням виробника продукції є налагодження довгострокових партнерських відносин з

дилерською мережею та надання маркетингової підтримки дилерам через ефективну маркетингову комунікацію. Таким чином, виробник продукції продає свої товари дистриб'юторам оптом, що дозволяє економити на логістиці, скорочувати штат працівників та звільняти себе від певних обов'язків. Для дистриб'ютора це стає вигідним, оскільки він отримує прибуток від продажу, який забезпечується саме виробником насіння через його торговий персонал, додатковими агротехнологічними послугами та іншою інформаційною підтримкою (рисунок 3.3).

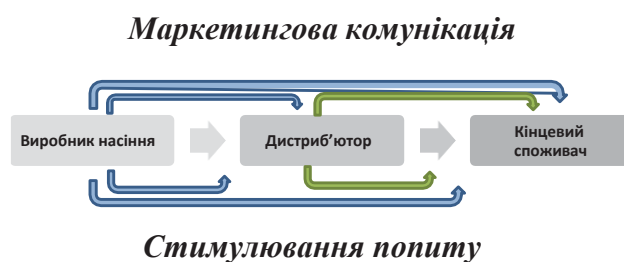

Рисунок 3.3 - Процес формування попиту на ринку насінництва за стратегією PUSH

Джерело: сформовано автором на основі власних досліджень

Аналізуючи рисунок 3.3, варто звернути увагу на те, що спонукання попиту за даною стратегією відбувається через три основні способи:

- Перший спосіб передбачає стимулювання попиту на етапі, коли виробник насіння продає продукцію дистриб'ютору.
- Другий спосіб полягає в стимулюванні попиту на етапі, коли дистриб'ютор продає товар кінцевому споживачеві.
- Третій спосіб полягає в стимулюванні попиту виробником насіння до реалізації продукції через дистриб'ютора кінцевому споживачеві.

Перед кожним з цих етапів процесу формування попиту на даному ринку за стратегією PUSH передусе проведена або діюча маркетингова комунікація. У цьому випадку компанії використовують як комплекс ATL (above-the-line), так і BTL (below-the-line) – комунікаційні стратегії. Основними методами BTL-комунікацій, які застосовуються за даних умов, є участь виробників с/г продукції

у аграрних виставках, проведення семінарів та конференцій для дистриб'юторів і кінцевих споживачів, спеціалізовані демонстраційні виїзди у поля та інші агро-події, а також заохочувальні маркетингові матеріали (POSM), директ-мейл та інше.

Порівнявши стратегії PULL і PUSH (таблиця 3.4), можна визначити основні переваги та недоліки кожної з них.

Таблиця 3.4 - Порівняння стратегії PULL і PUSH

PUSH-стратегія	PULL-стратегія
Переваги	
Ефективна для ринків, де: – споживачі не очікують ексклюзивності продукції; – можлива спонтанна купівля; – висока роль дистриб'юторів, де вони розпоряджаються інформацією або іншими компетенціями; – вигідна тоді, коли продукт мало впізнаваний; – нижчі затрати на збут, порівняно зі стратегією PULL	Ефективна для ринків, де: – товари сильно диференційовані; – очікування та уподобання кінцевих споживачів можуть бути стимульовані, тобто створені і мають бути підтримані. – стимулює споживача спробувати новий товар, зробити про-бну купівлю; – сприяє «переключенню» клієнтів з продуктів конкурентів; – сприяє утриманню клієнтів і розвитку лояльності; – вигідна, коли продукт брендовий і впізнаваний, має лояль-них споживачів
Недоліки	
– присутність на полиці необов'язково означає хороші про-дажі, часто товар потребує додаткової підтримки на стороні кінцевого споживача; – підтримка виробника часто закінчується на стадії най-ближчого посередника; – часті акції знижують цінність продукту в очах посеред-ників; – часті знижки погіршують прибутковість; – найближчі посередники забирають усі можливі вигоди й наступним ланцюжку дістається маловигідна пропозиція	– як правило, вимагає великих бюджетів; – посередники з різних причин не завжди можуть розпізнати зростаючий попит на продукцію; – поки торговий ланцюг відреагує на зростаючий попит, може пройти великий проміжок часу – зниження прибутку

Джерело: сформовано автором на основі власних досліджень

Кожна компанія має свої власні принципи та очікування від застосування тієї чи іншої стратегії стимулювання попиту.

Також може виникати ситуація, коли стратегії PUSH і PULL використовуються одночасно. Це зазвичай визначається рівнем однорідності чи

неоднорідності ринку. У випадках, коли посередник не може бути "PUSH-стимульований", часто застосовується стратегія PULL, наприклад, коли він вже "заангажований" конкурентами. Для сільськогосподарського підприємництва характерним є змішаний тип маркетингової стратегії, і найбільш ефективним виявляється успішне поєднання обох типів маркетингової стратегії для стимулювання попиту.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження щодо стратегічного управління аграрного підприємства можна зробити такі висновки:

1. У ході проведеного дослідження, присвяченого економічній ефективності виробництва і реалізації зерна в аграрному секторі, було ретельно проаналізовано теоретичні аспекти та практичні виміри цієї проблематики. Робота включала в себе теоретичні засади стратегічного управління підприємством, а також конкретний аналіз функціонування системи стратегічного управління в аграрному підприємстві.
2. Приватне сільськогосподарське підприємство "МИР", розташоване в селі Великий Самбір, Конотопського району, Сумської області, Україна, та є важливим складовим аграрного сектору цього регіону. Засноване 21 листопада 2000 року, це підприємство має значний досвід у сільському господарстві. Основною сферою діяльності підприємства є вирощування рослинної продукції. Воно спеціалізується на культурах, таких як зернові (пшениця, ячмінь), бобові культури та олійні культури (соняшник).
3. Аналізуючи організаційно-економічну характеристику аграрного підприємства, динаміку виробництва та реалізації зерна, а також ефективність стратегічного управління, було визначено ключові фактори, що впливають на економічний успіх в цій галузі.
4. На основі проведеного дослідження розроблено концептуальні підходи до стратегічного управління аграрними підприємствами. Враховуючи специфіку галузі, визначено стратегічні цілі, аналізовано ключові чинники, що впливають на їх реалізацію, та розроблено рекомендації для оптимізації стратегічного управління.
5. При врахуванні всіх можливих резервів для збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, ми бачимо, що господарство могло б отримати додатковий дохід у розмірі 11878,5 тис.

грн. Загальний дохід від реалізації сільськогосподарської продукції, включаючи можливий прибуток від запропонованих заходів, становив би 51843,3 тис. грн, що призвело б до підвищення рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції.

6. Розробка стратегії оптимізації виробництва зернової продукції на підприємстві ПСП "МИР" є надзвичайно важливою для досягнення успішного та прибуткового сільськогосподарського виробництва. Сучасне сільське господарство вимагає комплексного підходу, включаючи використання передових технологій, оптимізацію ресурсів, підвищення продуктивності та покращення якості продукції.
7. Відзначено, що у світлі динаміки економічного оточення, адаптація стратегій до змін стає необхідністю для забезпечення сталості аграрних підприємств у глобальному економічному середовищі. Пропоновані конкретні рекомендації спрямовані на практичне впровадження результатів дослідження та забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору.

Отже, дана кваліфікаційна робота становить важливий внесок у розуміння економічних аспектів виробництва та реалізації зерна в аграрному секторі, а розроблені стратегічні підходи та рекомендації можуть бути використані для подальшого розвитку та оптимізації діяльності аграрних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз . *Вісник СНТ ННІ бізнесу і менеджменту ХНТУСГ*. 2022. Вип. 2. С. 98-101.
2. Аграрний сектор України тенденції, суб'єкти, перспективи реформування. / *Нова Україна .- інститут стратегічних досліджень. Київ :ІСД, 2015. С.26-28 .*
3. Бегун Т. Ю., Олійник Н. М. Організаційно-економічне забезпечення технічного переоснащення аграрних підприємств України. *Приазовський економічний вісник: Електронний науковий журнал*. 2020. № 6 (11). С. 86-91.
4. Денисенко Я.В. Методичні підходи до визначення ефективності виробництва зерна. *Збірник тез за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації» (16 листопада 2023 р.)*. Суми, 2023. С. 193-195.
5. Боднажевський В. А., Коверга А. В. Шляхи підвищення ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства. *Економіка підприємства: актуальні проблеми та перспективи розвитку : матеріали XII наук.-практ. конф. (м. Херсон, 25 трав. 2017 р.)*. Херсон : ХНТУ, 2017. С. 71-73.
6. Гришко І. Д., Олійник Н. М. Удосконалення процесу планування ефективності виробництва. *Проблеми економіки підприємств Херсонського регіону : матеріали десятої наук.-практ. конф. (м. Херсон, 15 трав. 2015 р.)*. Херсон : Херсонський національний технічний університет, 2015. С. 7-11.
7. Гуменюк М. М. Удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка : Електронне наукове фахове видання*. 2013. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>. (дата звернення: 28.02.2023).
8. Мартинюк О. В., Гречко А. В. Економічне обґрунтування напрямів підвищення ефективності управління процесом формування прибутковості

- підприємства на прикладі ТОВ «Альфа-Синтез». *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 2. С. 45-50.
9. Мішеніна Н. В., Мішеніна Г. А., Ярова І. Є. Економічний аналіз : навч. посіб. Суми : Сум. держ. ун-т, 2014. 305 с.
 10. Навольська Н. В. Теоретичні аспекти забезпечення економічної ефективності діяльності підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 18. С. 266-271.
 11. Олійник Н. М., Бегун Т. Ю. Перспективи розвитку аграрного сектору в Україні. *Підвищення рівня використання економічного потенціалу у напрямку розвитку регіональної економіки : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* Львів : ГО «ЛЕФ», 2020. С. 39-44.
 12. Олійник Н. М. Ринкові перспективи розвитку агропромислового комплексу Південного регіону України. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 2 (44). С. 144-148.
 13. Паламаренко Я. В. Заходи щодо підвищення економічної ефективності діяльності підприємств спиртової галузі України в контексті сьогодення. *Ефективна економіка : Електронне наукове фахове видання*. 2016. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5196> (дата звернення: 01.03.2023).
 14. Перерва П. Г., Кравчук А. В. Ефективність як економічна категорія. *Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Економічні науки*. 2020. № 15 (1291). С. 137-143.
 15. Полегенька М. А. Теоретична сутність економічної категорії «ефективність». *Агросвіт*. 2016. № 10. С. 69-74.
 16. Савицька О. М., Салабай В. О. Ефективність діяльності та управління підприємством: особливості використання теорії, методології та результативності аналітичних досліджень. *Ефективна економіка : Електронне наукове фахове видання*. 2021. № 6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2021/57.pdf (дата звернення: 02.03.2023).
 17. Савицька О. М., Салабай В. О. Збалансована система показників : вимір ефективності управління діяльністю підприємства. *Перспективні напрямки*

розвитку економіки, фінансів, обліку, менеджменту та права: теорія і практика : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 9 берез. 2021 р.) : у 3 ч. Полтава : ЦФЕНД, 2021. Ч. 1. С. 28-30.

18. Савицька О. М., Салабай В. О. Особливості методології оцінювання ефективності та результативності в управлінні фінансово-господарською діяльністю підприємства. *Сучасні підходи до управління підприємством : зб. тез доп. X Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11 квіт. 2021 р.)*. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. С. 99.
19. Стукан Т. М. Теоретичні аспекти дослідження питань ефективності діяльності аграрних підприємств. *Інтелект XXI*. 2016. № 5. С. 115-120.
20. Чазов Є. В. Напрями підвищення прибутковості діяльності підприємства у сучасних умовах. *Ефективна економіка : Електронне наукове фахове видання*. 2015. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4177> (дата звернення: 02.03.2023).
21. Щаслива Г. П. Підвищення ефективності діяльності підприємств аграрної сфери на інноваційній основі. *Ефективна економіка : Електронне наукове фахове видання*. 2015. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3796> (дата звернення: 03.03.2023).
22. Ярославський А. О. Економічна ефективність діяльності підприємства: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 20. Ч. 3. С. 174-177.